

**ΑΝΟΙΚΤΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΥΠΡΟΥ**

**ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ**

**ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ»**

ΔΙΑΤΡΙΒΗ ΕΠΙΠΕΔΟΥ ΜΑΣΤΕΡ

**Ο Εσωτερικός και Εξωτερικός Έλεγχος ως
μέσο για την αποτελεσματική λειτουργία των
επιχειρήσεων προς όφελος όλων των
ενδιαφερόμενων μερών τους**

ΑΝΔΡΕΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Δρ. ΧΡΗΣΤΟΣ ΝΟΥΝΗΣ

ΛΕΥΚΩΣΙΑ, ΜΑΪΟΣ, 2015

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη (Στην Ελληνική).....	3
Περίληψη (στην Αγγλική)- Summary	4
I. Εισαγωγή.....	5
II. Προσδιορισμός του Προβλήματος και Διεθνής Εμπειρία	8
II.1. Προσδιορισμός του Προβλήματος	8
II.2. Διεθνής αντιμετώπιση του Προβλήματος	9
III. Η Ελεγκτική Επιστήμη	12
III.1. Η έννοια της Ελεγκτικής Επιστήμης.....	12
III.2. Διακρίσεις στην Ελεγκτική	12
III.3. Είδη Ελέγχων	13
IV. Εξωτερικός Έλεγχος.....	14
IV.1. Η έννοια του Εξωτερικού Ελέγχου.....	14
IV.2. Νομοθετικό πλαίσιο για τον Εξωτερικό Έλεγχο των επιχειρήσεων στην Κύπρο	14
IV.3. Πρότυπα Εξωτερικού Ελέγχου	15
IV.4. Νομοθετικό πλαίσιο για τους Εξωτερικούς Ελεγκτές	16
IV.5. Συνεχής γνώση και επιμόρφωση Εξωτερικών Ελεγκτών	18
IV.6. Δεοντολογία Εξωτερικών Ελεγκτών.....	18
IV.7. Χρήστες αποτελεσμάτων Εξωτερικού Ελέγχου	20
IV.8. Σκοπός και Χρησιμότητα Εξωτερικού Ελέγχου.....	20
IV.9. Οφέλη επιχειρήσεων από Εξωτερικό Έλεγχο.....	21
V. Εσωτερικός Έλεγχος.....	23
V.1. Η έννοια του Εσωτερικού Ελέγχου.....	23
V.2. Διάκριση της έννοιας του «Εσωτερικού Ελέγχου».....	23
V.3. Βασικές αρχές συστήματος Εσωτερικού Ελέγχου	24
V.4. Πρότυπα Εσωτερικού Ελέγχου	24
V.5. Νομοθεσία περί Εσωτερικού Ελέγχου	25
V.6. Προϋποθέσεις εξασκήσεως του επαγγέλματος του Εσωτερικού Ελεγκτή	27
V.7. Σκοπός και Χρησιμότητα Εσωτερικού Ελέγχου.....	27
V.8. Οφέλη από τον Εσωτερικό Έλεγχο των επιχειρήσεων	28

VI. Μεθοδολογία και Εμπειρική Εφαρμογή.....	29
VI.1. Ερευνητικοί Στόχοι	29
VI.2. Σχεδιασμός Ερευνητικού Πλάνου.....	30
VI.3. Επιλογή Μεθόδων Μέτρησης	31
VI.4. Επιλογή Δείγματος και Συλλογή Στοιχείων.....	32
VI.5. Παρουσίαση Αποτελεσμάτων	34
VI.6. Σύγκριση Αριθμοδεικτών	40
VI.7. Συνολικά Εμπειρικά Ευρήματα για τους Αριθμοδείκτες.....	52
VII. Συμπεράσματα Έρευνας.....	56
Βιβλιογραφία	58

Περίληψη (Στην Ελληνική)

Το δυναμικό περιβάλλον στο οποίο καλούνται οι σύγχρονες επιχειρήσεις να επιβιώσουν και να κερδοφορήσουν, τις ωθεί συχνά στην εφαρμογή σύνθετων οικονομικών πολιτικών και περίπλοκων διαδικασιών. Στην εφαρμογή αυτή εμπεριέχονται αρκετοί επιχειρηματικοί κίνδυνοι και η έγκαιρη αντιμετώπιση τους θεωρείται επιβεβλημένη. Ο τακτικός έλεγχος, εσωτερικός κυρίως αλλά και εξωτερικός, είναι ένα μέτρο που λαμβάνεται από αρκετές επιχειρήσεις του εξωτερικού για την διαφύλαξη της ορθής τους λειτουργίας.

Οι κυπριακές επιχειρήσεις εμφανίζονται επιφυλακτικές και προκατειλημμένες όσον αφορά τον έλεγχο τους. Η πλειοψηφία των επιχειρήσεων, πιστεύει το κόστος από τον έλεγχο δεν επιφέρει τα ανάλογα οφέλη στην επιχείρηση. Για τον λόγο αυτό, ήταν αναγκαία η σύγκριση των επιχειρήσεων με συστηματικό έλεγχο, από ανεξάρτητους ελεγκτές, έναντι των επιχειρήσεων που η επιθεώρηση των συστημάτων του εσωτερικού τους ελέγχου περιορίζεται τυπικά στη μια φορά ετησίως, από εξαρτημένο από την επιχείρηση υπάλληλο.

Η σύγκριση έδειξε ότι οι επιχειρήσεις με συστηματικό έλεγχο, έχουν καλύτερες αποδόσεις και δείχνουν σημάδια ανάκαμψης παρά την οικονομική ύφεση. Η δεύτερη ομάδα επιχειρήσεων, δεν έδειξε τα ίδια σημάδια ανάκαμψης και αποδοτικότητας.

Συμπερασματικά, ο συστηματικός έλεγχος των επιχειρήσεων, βοηθά στον εκσυγχρονισμό των συστημάτων εσωτερικού ελέγχου, μειώνει τον χρόνο και το κόστος των διαδικασιών και βοηθά την επιχείρηση να γίνει πιο παραγωγική και αποδοτική. Επιπρόσθετα, μειώνει τις πιθανότητες να διαπραχθούν απάτες και περιστατικά κατάχρησης εξουσίας εντός της επιχείρησης. Με τον τρόπο αυτό, διασφαλίζεται η καλή σχέση μεταξύ υφιστάμενων και προϊστάμενων, μεταξύ διοικητικών συμβούλων και ιδιοκτητών καθώς και η σχέση μεταξύ της εταιρίας και όλων των ενδιαφερόμενων μερών αυτής.

Περίληψη (στην Αγγλική)- Summary

The dynamic environment in which modern companies are invited to survive and become profitable, often forces them to implement a series of complex economic policies and complex procedures. These policies and procedures presuppose several business risks, whose prevention is considered to be essential. Regular inspection, both internal and external, is a measure adopted by several foreign companies as a mean of maintaining their proper functioning.

Cypriot companies are often cautious and biased when it comes to auditing issues. The majority of businesses believe that the audit cost will not bring about any significant benefits to the company. For this reason, it was necessary to compare companies monitored by independent auditors, with companies whose internal control systems were typically inspected to once a year, by a company official.

The comparison showed that companies undergoing constant monitoring were more likely to succeed and, therefore, showed encouraging signs of recovery despite the economic downturn. The second business group did not, however, show the signs of recovery and efficiency.

In conclusion, the systematic control of businesses is a tool that helps to modernize the internal control systems, reducing the time and cost of procedures and helping the business to become more productive and efficient. Additionally, it reduces the chances of fraud as well as in-house power abuse. In this way, a good relationship maintained between employees and their directors, between CEOs and owners and also between the firm and its stakeholders.

I. Εισαγωγή

Οι επιδόσεις των επιχειρήσεων δεν είναι οι καλύτερες δυνατές, λόγω των επιχειρηματικών κινδύνων και του περιβάλλοντος αβεβαιότητας. Το γεγονός αυτό, έχει αρνητικό αντίκτυπο στις σχέσεις μεταξύ των μετόχων και της Διοίκησης της επιχείρησης καθώς και μεταξύ της Διοίκησης και των εργαζομένων. Η διασφάλιση της καλής σχέσης μεταξύ των ενδιαφερόμενων μελών της επιχείρησης, διασφαλίζεται με την αμοιβαία εμπιστοσύνη.

Ο έλεγχος της επιχείρησης, εσωτερικός και εξωτερικός, συμβάλλει στην επανάκτηση της εμπιστοσύνης μεταξύ των μελών της επιχείρησης καθώς και στην έγκαιρη αντιμετώπιση κινδύνων. Οι επιχειρήσεις με ποιοτικό και παραγωγικό σύστημα εσωτερικού ελέγχου, έχουν καλύτερες επιδόσεις και μειώνουν την πιθανότητα απάτης κατά της επιχείρησης. Με αυτό τον τρόπο, όλα τα ενδιαφερόμενα μέλη της επιχείρησης είναι ευχαριστημένα. Ο διεθνής παράγοντας, αναβαθμίζει συνεχώς τον ρόλο των Εσωτερικών και Εξωτερικών Ελεγκτών, για τη διασφάλιση της ορθής λειτουργίας των επιχειρήσεων. Η ανάπτυξη της τεχνολογίας και ειδικότερα των επικοινωνιακών δικτύων, βοήθησε στην απλοποίηση των πλείστων διαδικασιών στις επιχειρήσεις. Η προστασία αυτών των δικτύων από απειλές εντός και εκτός της επιχείρησης, επιβάλλει την συνεχή αναβάθμιση των λογισμικών και των συστημάτων εσωτερικού ελέγχου της επιχείρησης. Για αυτούς τους λόγους ο ρόλος του Εσωτερικού Ελεγκτή της επιχείρησης, εξελίχθηκε και αναβαθμίστηκε τα τελευταία χρόνια. Ο ρόλος του πλέον είναι συμβουλευτικός και η γνώμη του σε θέματα εκσυγχρονισμού του συστήματος εσωτερικού ελέγχου, προστασίας από τις προκλήσεις του περιβάλλοντος και για τη διαχείριση των κινδύνων, λαμβάνεται σοβαρά υπόψη από τη Διοίκηση της επιχείρησης.

Οι κυπριακές επιχειρήσεις, είναι επιφυλακτικές σε σχέση με τον ρόλο του Εσωτερικού Ελεγκτή. Ένας από τους στόχους της διατριβής είναι η μελέτη των επιφυλάξεων που έχουν οι επιχειρήσεις στην Κύπρο. Επίσης, στόχος της διατριβής, είναι να μελετηθεί ποιοι είναι οι στόχοι του ελέγχου, ο λόγος που το κόστος του είναι τόσο υψηλό καθώς και κατά πόσο ο συστηματικός έλεγχος έχει τη δυνατότητα να βοηθήσει τις επιχειρήσεις να διαχειριστούν επιχειρηματικούς κινδύνους και να επιβιώσουν στο σημερινό ιδιαίτερα πολύπλοκο και γεμάτο αβεβαιότητες περιβάλλον.

Το κόστος ελέγχου, εξωτερικού και εσωτερικού, για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις θεωρείται αρκετά μεγάλο. Οι διευθύνοντες σύμβουλοι των μικρομεσαίων επιχειρήσεων πιστεύουν ότι το υψηλό κόστος για τον έλεγχο της επιχείρησης, δεν τους αποφέρει τα ανάλογα οφέλη. Οι μεγαλύτερες επιχειρήσεις, ενώ μπορούν να επωμιστούν το κόστος του ελέγχου, σε αρκετές

περιπτώσεις παρουσιάζονται επιφυλακτικές. Η θέση της διατριβής είναι ότι η τακτική επιθεώρηση των συστημάτων του εσωτερικού ελέγχου των επιχειρήσεων από τους Εσωτερικούς Ελεγκτές της επιχείρησης ή από ανεξάρτητα άτομα προς την επιχείρηση, ενδέχεται να βοηθήσει στην έγκαιρη αντιμετώπιση των κινδύνων του περιβάλλοντος και στη διασφάλιση της καλής σχέσης μεταξύ όλων των ενδιαφερόμενων μελών της επιχείρησης. Επίσης, θέση της διατριβής είναι ότι οι κυπριακές επιχειρήσεις δεν δίνουν τη δέουσα σημασία στον Εσωτερικό τους Έλεγχο.

Τα προβλήματα που συναντήθηκαν στην εργασία, εδράζονταν στο γεγονός ότι ο εσωτερικός έλεγχος δεν είναι υποχρεωτικός, με αποτέλεσμα να εφαρμόζεται μόνο στους μεγάλους οργανισμούς και στον δημόσιο τομέα. Η έρευνα για τον εσωτερικό έλεγχο περιορίζεται μόνο στις μεγάλες επιχειρήσεις. Ο εντοπισμός των επιχειρήσεων έγινε μέσω του Χρηματιστηρίου Αξιών Κύπρου (ΧΑΚ). Ο Κώδικα Εταιρικής Διακυβέρνησης που προτείνεται από τις αρχές του ΧΑΚ στις εισηγμένες εταιρείες, προβλέπει την σύσταση Τμήματος Εσωτερικού Ελέγχου στις επιχειρήσεις. Η σύσταση του τμήματος αυτού, είναι προτεινόμενη από τον Κώδικα και όχι υποχρεωτική, με αποτέλεσμα αρκετές εισηγμένες επιχειρήσεις να μην προχωρούν σε σύσταση του συγκεκριμένου τμήματος. Οι εναλλακτικές επιλογές για τις επιχειρήσεις αυτές, είναι μεταξύ της λήψης της υπηρεσίας εσωτερικού ελέγχου από εξωγενώς, ήτοι από άλλες εξειδικευμένες εταιρείες παροχής αυτών των υπηρεσιών, της σύσταση Επιτροπής Ελέγχου για την επιθεώρηση των συστημάτων εσωτερικού ελέγχου και της επιθεώρησης των συστημάτων εσωτερικού ελέγχου από κάποιο διοικητικό στέλεχος ή άλλο στέλεχος της επιχείρησης.

Αρκετές επιχειρήσεις επιλέγουν την επιθεώρηση των συστημάτων τους τυπικά μια φορά το χρόνο, από εργαζόμενους στην επιχείρηση. Στην διατριβή γίνεται σύγκριση των επιχειρήσεων που έχουν συστηματικό έλεγχο έναντι των επιχειρήσεων που περιορίζονται στην επιθεώρηση των συστημάτων εσωτερικού τους ελέγχου, μια φορά το χρόνο. Η σύγκριση των επιχειρήσεων, γίνεται με αριθμοδείκτες που συνδέονται με τις βασικές αρχές ενός συστήματος εσωτερικού ελέγχου. Τα δεδομένα αφορούν τα αποτελέσματα των επιχειρήσεων κατά το χρονικό διάστημα 2011 - 2013, διότι οι ετήσιες οικονομικές καταστάσεις για το έτος 2014 δεν είχαν εκδοθεί από όλες τις επιχειρήσεις κατά το διάστημα εκπόνησης της παρούσας εργασίας. Τα συμπεράσματα εξήχθησαν μέσω στατιστικής ανάλυσης, ελέγχου υποθέσεων και σύγκρισης χρονολογικών σειρών.

Στην **Πρώτη Ενότητα** γίνεται ο προσδιορισμός του προβλήματος καθώς και η αναφορά της διεθνούς εμπειρίας.

Στην **Δεύτερη Ενότητα** περιλαμβάνονται οι ορισμοί, οι στόχοι και ο διαχωρισμός της Ελεγκτικής Επιστήμης.

Στην **Τρίτη Ενότητα**, αναπτύσσεται ο ρόλος του Εξωτερικού Ελέγχου καθώς και τα οφέλη της επιχείρησης. Επίσης, αναλύεται το νομοθετικό πλαίσιο γύρω από τον Εξωτερικό Έλεγχο και τη δεοντολογία των Ελεγκτών.

Στην **Τέταρτη Ενότητα** αναλύεται ο ρόλος του Εσωτερικού Ελεγκτή εντός της επιχείρησης και γίνεται ο διαχωρισμός των εννοιών μεταξύ Εσωτερικού Ελέγχου και συστημάτων εσωτερικού ελέγχου.

Στην **Πέμπτη Ενότητα**, αναπτύσσεται η Μεθοδολογία και η Εμπειρική Εφαρμογή της έρευνας και γίνεται η ανάλυση των συμπερασμάτων.

Στην **Έκτη και τελευταία Ενότητα** αναλύονται τα κυριότερα συμπεράσματα της έρευνας.

II. Προσδιορισμός του Προβλήματος και Διεθνής Εμπειρία

II.1. Προσδιορισμός του Προβλήματος

Οι επιχειρήσεις και οι οργανισμοί λειτουργούν συχνά υπό συνθήκες αβεβαιότητας. Η οικονομική ύφεση που διέρχεται η Κύπρος, η αύξηση του εταιρικού φόρου και του Φ.Π.Α., το «κούρεμα» καταθέσεων, η αδυναμία δανεισμού, οι περιορισμοί στις αναλήψεις και στην μεταφορά χρημάτων από τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, ο θεμιτός και αθέμιτος ανταγωνισμός, οι μειώσεις των μισθών των καταναλωτών, η αύξηση των τιμών των καυσίμων και των πρώτων υλών, συντελούν στην δημιουργία ενός δυναμικού περιβάλλοντος για τη λειτουργία των επιχειρήσεων.

Το περιβάλλον αβεβαιότητας που επικρατεί στη Κύπρο, ωθεί τους διοικούντες των επιχειρήσεων να μειώσουν τα λειτουργικά έξοδα, με σκοπό την επιβίωση της επιχείρησης. Η μείωση στα λειτουργικά έξοδα ωστόσο, στις πλείστες περιπτώσεις των επιχειρήσεων, δεν είναι αναλογική. Η αγορά πρώτων υλών και το κόστος μεταφοράς και μεταποίησης μένει σχεδόν αμετάβλητο μπροστά στις μειώσεις σε μισθούς και σε ανθρώπινο δυναμικό, στις δαπάνες για την έρευνα και την ανάπτυξη και στις δαπάνες για το μάρκετινγκ και τη διαφήμιση.

Με τις μειώσεις των συγκεκριμένων δαπανών, επηρεάζονται όλα τα στάδια της σύγχρονης διοίκησης. Τα στελέχη της επιχείρησης, δεν ενημερώνονται για τις νέες μεθόδους προγραμματισμού, οργάνωσης, στελέχωσης, ηγεσίας και ελέγχου. Το γεγονός αυτό, οδηγεί στην εφαρμογή πεπαλαιωμένων στρατηγικών που δεν μπορούν να εφαρμοστούν στην σύγχρονη οικονομία, στην επιλογή μη εφικτών στόχων και στην λανθασμένη εφαρμογή προτύπων. Επιπρόσθετα, εμποδίζει τον εκσυγχρονισμό της επιχείρησης, την επαγγελματική εξέλιξη των στελεχών και την συνεχή ενημέρωσή τους για τους επιχειρηματικούς κινδύνους καθώς και για την διαχείρισή τους.

Επιπλέον, δεν εκσυγχρονίζονται τα συστήματα εσωτερικού ελέγχου της επιχείρησης, με αποτέλεσμα κάποιες διαδικασίες να μην απλοποιούνται και η επιχείρηση να μην είναι παραγωγική κατά το μέγιστο δυνατό βαθμό. Επιπρόσθετα, οι διοικούντες της επιχείρησης γνωρίζοντας τις αδυναμίες των πεπαλαιωμένων συστημάτων εσωτερικού ελέγχου, δύναται να καταχραστούν χρηματικά ποσά από την επιχείρηση συμπεριφερόμενοι με δόλο εις βάρος των υπολοίπων ενδιαφερόμενων μερών και της ίδιας της επιχείρησης.

Εν τέλει, η μείωση στα λειτουργικά έξοδα, επιφέρει το αντίθετο αποτέλεσμα από το αναμενόμενο. Η μη έγκαιρη αντιμετώπιση των επιχειρηματικών κινδύνων, οι λανθασμένες αποφάσεις των διοικήσεων και οι δόλιες αποσπάσεις χρημάτων, έχουν συνήθως μεγάλο κόστος για την επιχείρηση με αποτέλεσμα να επηρεάζεται η κερδοφορία της.

Δυσανεστημένοι από το γεγονός αυτό είναι και οι μέτοχοι των επιχειρήσεων που δεν λαμβάνουν μερισματικές αποδόσεις και κινδυνεύουν να χάσουν την αξία της επένδυσής τους από ενδεχόμενη πτώχευση της επιχείρησης. Οι επιχειρήσεις, λόγω της δυσaréσκειας των μετόχων τους, αντιμετωπίζουν δυσκολίες ως προς την αύξηση του κεφαλαίου από τους υφιστάμενους μετόχους τους, με αποτέλεσμα να χάνουν την αξιοπιστία τους και τη δυνατότητα να αυξήσουν τον κύκλο εργασιών τους.

II.2. Διεθνής αντιμετώπιση του Προβλήματος

Η σύγχρονη απάντηση από τον διεθνή παράγοντα για την αντιμετώπιση των επιχειρηματικών κινδύνων είναι ο εκσυγχρονισμός του ρόλου του Εσωτερικού Ελεγκτή της επιχείρησης. Η PricewaterhouseCoopers SA¹ (PwC) πραγματοποίησε το 2012 παγκόσμια έρευνα σε 64 χώρες. Στην έρευνα συμμετείχαν οι οικονομικοί διευθυντές, οι διευθύνοντες σύμβουλοι, τα μέλη των επιτροπών ελέγχου επιχειρήσεων από όλους τους κλάδους της οικονομίας όπως τράπεζες, ασφάλειες, βιομηχανία, τηλεπικοινωνίες, μεταφορές, εμπόριο και υγεία. Η έρευνα είχε ως θέμα τον Εσωτερικό Έλεγχο στις επιχειρήσεις και ζητούσε την άποψη των πιο πάνω για τον ρόλο του Τμήματος Εσωτερικού Ελέγχου μέσα στην επιχείρηση, αλλά και για την υποστήριξη που μπορεί να παρέχει στη διαχείριση επιχειρηματικών κινδύνων. Στην Ελλάδα επικεφαλής της έρευνας ήταν ο κ. Κυριάκος Ανδρέου, εταίρος (partner) και επικεφαλής του Συμβουλευτικού Κλάδου της PwC. Η έρευνα κατέδειξε τα πιο κάτω στοιχεία:

- Η πλειονότητα των διοικούντων, ανέφερε ότι ο τρόπος που οι εταιρείες τους διαχειρίζονται τους κινδύνους δεν τους κάνει να αισθάνονται ασφάλεια.
- Το 74% των ερωτηθέντων δήλωσαν ότι έχουν σχεδιάσει και έχουν εφαρμόσει τυποποιημένες διαδικασίες Διαχείρισης Επιχειρηματικού Κίνδυνου.
- Η παγκόσμια οικονομική αβεβαιότητα υπογραμμίζεται ως ο σημαντικότερος κίνδυνος για τις εταιρείες κατά το 2012 από την πλειονότητα των ερωτηθέντων.

¹ www.pwc.com

- Το 45% των επιχειρήσεων δεν έχουν επιτυχημένες Διευθύνσεις Εσωτερικού Ελέγχου.
- Το ελεγκτικό πλάνο αρκετών επιχειρήσεων δεν βασίζεται σε επιστημονικά, τυποποιημένα πρότυπα για αντιμετώπιση των κινδύνων. Το γεγονός αυτό οφείλεται κυρίως σε πεπαλαιωμένες αντιλήψεις και στην έλλειψη πόρων.
- Το 78% των ερωτηθέντων όπου οι επιχειρήσεις τους έχουν την αποτελεσματικότερη διαχείριση κινδύνων, ανέφεραν ότι η Διεύθυνση Ελέγχου λαμβάνει μέρος στα Συμβούλια Διεύθυνσης. Κατά τον σχεδιασμό του ελεγκτικού πλάνου της επιχείρησης, η Διεύθυνση Ελέγχου λαμβάνει υπόψη τη διαδικασία Διαχείρισης Επιχειρηματικού Κινδύνου.
- Οι επιχειρήσεις προσβλέπουν στη διεύρυνση του ρόλου των εσωτερικών ελεγκτών, ώστε να βοηθήσουν τις διοικήσεις στην άμεση αντιμετώπιση των κινδύνων που αλλάζουν ταχύτατα μορφή, όπως η προστασία δεδομένων και οι απαιτήσεις του ρυθμιστικού πλαισίου.
- Οι διευθύνσεις Εσωτερικού Ελέγχου των επιχειρήσεων, πρέπει να αποδείξουν ότι μπορούν να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις όλων των ενδιαφερομένων μερών για την αποτελεσματική διαχείριση κινδύνων.

Οι ερωτηθέντες στην Ελλάδα επεσήμαναν:

- Ο ρόλος του Εσωτερικού Ελέγχου πρέπει να αναβαθμιστεί σε στρατηγικό σύμβουλο της ανώτερης διοίκησης για θέματα εκτίμησης και διαχείρισης κινδύνων.
- Η συνεργασία μεταξύ των διαφόρων φορέων και των υπηρεσιών ελέγχου δεν είναι καλή.
- Τα Τμήματα Εσωτερικού Ελέγχου πρέπει να χρησιμοποιούν περισσότερο την τεχνολογία για να έχουν την δυνατότητα να αντιμετωπίζουν νέους και συνεχώς μεταβαλλόμενους κινδύνους.
- Ο Εσωτερικός Έλεγχος πρέπει να διευρύνει τις γνώσεις και τις ικανότητές του, έτσι ώστε να είναι έτοιμος να αναλάβει ηγετικό ρόλο για την υποστήριξη των διευθυντικών και ανωτέρων διοικητικών στελεχών.
- Η οικονομική κρίση οφείλεται στη μη αποτελεσματική διαχείριση κινδύνου.

Στην έρευνα τονίζεται ακόμη ότι για την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση των επιχειρηματικών κινδύνων, οι επιχειρήσεις δύνανται να καταστρώσουν ελεγκτικό πλάνο. Στις

μεγάλες επιχειρήσεις το ελεγκτικό πλάνο συντάσσεται από το Τμήμα Εσωτερικού Ελέγχου της επιχείρησης². Οι μικρές επιχειρήσεις έχουν τη δυνατότητα αγοράς υπηρεσιών εσωτερικού ελέγχου από ελεγκτικούς οίκους έτσι ώστε να έχουν και αυτές τη δυνατότητα να έχουν ελεγκτικό πλάνο για την διαχείριση επιχειρηματικών κινδύνων.

Επιπρόσθετα, πέραν από την έρευνα, οι μέτοχοι που επιθυμούν να επενδύσουν σε μεγάλες επιχειρήσεις, λαμβάνουν πολύ σοβαρά υπόψη τους εάν η επιχείρηση διαθέτει δικό της Τμήμα Εσωτερικού Ελέγχου. Οι υφιστάμενοι μέτοχοι των επιχειρήσεων που δεν διαθέτουν Τμήμα Εσωτερικού Ελέγχου, άρχισαν να απαιτούν την σύσταση του εν λόγω τμήματος στις επιχειρήσεις. Ο σκοπός του εν λόγω τμήματος είναι η συνεχής αναβάθμιση και αξιολόγηση των συστημάτων εσωτερικού ελέγχου της επιχείρησης και η μείωση της πιθανότητας απόσπασης χρημάτων από την επιχείρηση με δόλιο τρόπο από τους διοικούντες ή από τους διαχειριστές των ταμείων. Με τον τρόπο αυτό οι μέτοχοι διασφαλίζουν την ομαλή λειτουργία της επιχείρησης και προφυλάσσουν την επένδυση τους.

² <http://www.kathimerini.gr/455582/article/oikonomia/epixeirhseis/eswterikos-elegxos-to-mati-kai-to-ayti-ths-dioikhshs-gia-diaxeirish-kindynwn>

III. Η Ελεγκτική Επιστήμη

III.1. Η έννοια της Ελεγκτικής Επιστήμης

Η Ελεγκτική είναι κλάδος της Λογιστικής, που ασχολείται με την διατύπωση κανόνων και αρχών που αφορούν τη διεξαγωγή οικονομικών ελέγχων. Σκοπός της Ελεγκτικής είναι η επαλήθευση των οικονομικών καταστάσεων μιας επιχείρησης, με τη χρήση προτύπων και η διαβεβαίωση των εξωτερικών χρηστών των οικονομικών καταστάσεων για την ορθότητα τους.

Η Ελεγκτική συνεχώς παράγει καινούριες γνώσεις, μέσα από την ορθολογική και μεθοδική έρευνα. Η συνεχής αναβάθμιση των επιχειρήσεων απαιτεί καινούριες γνώσεις και πρότυπα που θα βοηθήσουν στις ελεγκτικές διαδικασίες. Η σύγχρονη ελεγκτική είναι συνυφασμένη με άλλες επιστήμες, όπως την Οικονομική, την Πληροφορική, τη Στατιστική και τη Νομική και τις χρησιμοποιεί στην επίλυση διαφόρων θεμάτων που συναντώνται στην ελεγκτική εργασία.

Πολύ σημαντική για την Ελεγκτική, είναι η τεχνική που καθορίζει τη σχέση ανάμεσα στον σκοπό της Ελεγκτικής, που είναι η εξακρίβωση λογιστικών καταστάσεων, και στο μέσο δηλαδή τις ελεγκτικές διαδικασίες.³

III.2. Διακρίσεις στην Ελεγκτική

Η Ελεγκτική διακρίνεται σε τρεις κατηγορίες:

- 1.** Την Εξωτερική, ανεξάρτητη Ελεγκτική. Ο έλεγχος διενεργείται από ανεξάρτητους προς την επιχείρηση ελεγκτές. Οι λογιστικές κυρίως καταστάσεις της επιχείρησης είναι το κύριο υλικό για τον εξωτερικό ελεγκτή και με τη χρήση ελεγκτικών προτύπων επιχειρεί την επαλήθευσή τους.
- 2.** Την Εσωτερική Ελεγκτική. Πραγματοποιείται από ξεχωριστή, ανεξάρτητη μονάδα στο εσωτερικό της επιχείρησης. Η μονάδα αυτή επιφορτίζεται το συνεχές έλεγχο και την αξιολόγηση όλων των συστημάτων οργάνωσης και λειτουργίας της επιχείρησης.
- 3.** Την Κρατική Ελεγκτική. Ο έλεγχος που διενεργείται από κρατικούς φορείς ή ημικρατικούς φορείς. Οι έλεγχοι γίνονται από την Εφορία για την επαλήθευση του

³ Αντώνης Α. Παπάς, Εισαγωγή στην Ελεγκτική, 1999

φόρου εισοδήματος, του ΦΠΑ και άλλων φόρων καθώς και από επιτροπές ανταγωνισμού.⁴

Στην παρούσα μελέτη δίνεται περισσότερη έμφαση στον εσωτερικό και στον εξωτερικό έλεγχο των επιχειρήσεων.

III.3. Είδη Ελέγχων

Οι έλεγχοι, βάση των στοιχείων που χρησιμοποιούνται στην διενέργεια τους, χωρίζονται στις πιο κάτω κατηγορίες:

- 1. Χρηματοοικονομικός έλεγχος:** Τα στοιχεία που λαμβάνονται υπόψη είναι όλες οι χρηματοοικονομικές καταστάσεις της επιχείρησης. Ελέγχει δηλαδή την αξιοπιστία και την αποτελεσματικότητα του λογιστικού συστήματος. Στην Κύπρο διενεργείται δια νόμου για όλες τις επιχειρήσεις από Εξωτερικούς Ελεγκτές. Οι επιχειρήσεις που διαθέτουν Τμήμα Εσωτερικού Ελέγχου διεξάγουν εις διπλούν τον συγκεκριμένο έλεγχο.
- 2. Λειτουργικός Έλεγχος:** Κατά το λειτουργικό έλεγχο, επιδιώκεται να αξιολογηθεί η λειτουργία του οργανισμού βάση δεοντολογικών και επιστημονικών κριτηρίων, αλλά και σύμφωνα με τις επιχειρησιακές και διοικητικές αρχές (κανονισμούς, εγχειρίδια διαδικασιών κλπ).
- 3. Έλεγχος αποδοτικότητας:** Ο έλεγχος διενεργείται από τον Εσωτερικό Ελεγκτή της επιχείρησης, για να διαπιστώσει εάν συγκεκριμένες λειτουργίες και διαδικασίες του οργανισμού, αποδίδουν κανονικά στην λειτουργία ολόκληρου του συστήματος του οργανισμού.
- 4. Έλεγχος Συμμόρφωσης:** Ο ελεγκτής που διεξάγει τον έλεγχο συμμόρφωσης, διαπιστώνει εάν η επιχείρηση τηρεί τις δεσμεύσεις στους όρους των συμβολαίων και των συμφωνιών που έχουν υπογραφεί.
- 5. Ειδικοί έλεγχοι:** Όταν ο έλεγχος δεν ανήκει σε κάποια από τις πιο πάνω κατηγορίες. Οι ειδικοί έλεγχοι εντούτοις πρέπει να διενεργούνται από εξειδικευμένους ελεγκτές.⁵

⁴ Κάντζος Κ. και Α. Χονδράκη, Ελεγκτική – Θεωρία και Πρακτική, 2006

⁵ Κάντζος Κ. και Α. Χονδράκη, Ελεγκτική – Θεωρία και Πρακτική, 2006

IV. Εξωτερικός Έλεγχος

IV.1. Η έννοια του Εξωτερικού Ελέγχου

Ο Εξωτερικός Έλεγχος στις επιχειρήσεις αποτελεί μια συστηματική εργασία που διενεργεί ένας ανεξάρτητος και επαγγελματικά καταρτισμένος ελεγκτής. Ο ελεγκτής συλλέγει και αξιολογεί αποδεικτικά στοιχεία και θεμελιώνει επαγγελματική άποψη για την αξιοπιστία των λογιστικών καταστάσεων της επιχείρησης. Την άποψη του, την διατυπώνει στην έκθεση ελέγχου που υποβάλλει στο Διοικητικό Συμβούλιο της επιχείρησης και στο πιστοποιητικό ελέγχου που υποβάλλει στο Διοικητικό Συμβούλιο και στους μετόχους της επιχείρησης.⁶

IV.2. Νομοθετικό πλαίσιο για τον Εξωτερικό Έλεγχο των επιχειρήσεων στην Κύπρο

Οι εξωτερικός έλεγχος των επιχειρήσεων στην Κύπρο, είναι δια νόμου υποχρεωτικός. Σύμφωνα με τον «περί εταιρειών νόμο (κεφ.113)», μια επιχείρηση πρέπει να υποβάλει τις οικονομικές της καταστάσεις για έλεγχο από εξωτερικό ελεγκτή όταν:

- Η επιχείρηση είναι υποχρεωμένη να καταρτίσει ενοποιημένες οικονομικές καταστάσεις
- Η επιχείρηση είναι δημόσιας ιδιοκτησίας και περιορισμένης ευθύνης
- Η επιχείρηση είναι ιδιωτικής ιδιοκτησίας και περιορισμένης ευθύνης και δεν είναι μικρού μεγέθους.

Σύμφωνα με τον ίδιο νόμο, οι επιχειρήσεις που είναι υποχρεωμένες να καταρτίσουν ενοποιημένες οικονομικές καταστάσεις είναι εκείνες που είναι δημόσιες ή πληρούν κατά το κλείσιμο του ισολογισμού της μητρικής εταιρείας ένα από τα πιο κάτω κριτήρια:

1. Τα στοιχεία ενεργητικού τους να υπερβαίνουν τα 17.500.000 ευρώ.
2. Το καθαρό ύψος του κύκλου εργασιών να υπερβαίνει τα 35.000.000 ευρώ.
3. Οι απασχολούμενοι στην επιχείρηση να υπερβαίνουν τους 250.

Οι επιχειρήσεις μπορεί να θεωρηθούν μικρού μεγέθους όταν το σύνολο των στοιχείων ενεργητικού είναι μικρότερο από £2,000,000 (3,420,000 ευρώ), το καθαρό ύψος του κύκλου

⁶ Αντώνης Α. Παπάς, Εισαγωγή στην Ελεγκτική, 1999

εργασιών της δεν ξεπερνά τις £4,100,000 (7,011,000 ευρώ) και όταν ο αριθμός των απασχολούμενων στην επιχείρηση δεν ξεπερνά τα 50 άτομα.⁷

Οι μικρές επιχειρήσεις δεν κατερτίζουν ενοποιημένες οικονομικές καταστάσεις, άρα το αντικείμενο ελέγχου από τον εξωτερικό ελεγκτή είναι τα λογιστικά τους βιβλία.

IV.3. Πρότυπα Εξωτερικού Ελέγχου

Τα πρότυπα Ελεγκτικής που χρησιμοποιεί ο εξωτερικός ελεγκτής αποτελούν τις βασικές κατευθυντήριες οδηγίες έτσι ώστε να διασφαλιστεί η ορθότητα και η νομιμότητα του ελέγχου. Τα ελεγκτικά πρότυπα καθιερώνονται από τις επαγγελματικές οργανώσεις των εξωτερικών ελεγκτών της χώρας ή από διεθνείς οργανισμούς.

Στην περίπτωση της Κύπρου, βάσει του «Περί Ελεγκτών και Υποχρεωτικών Ελέγχων των Ετήσιων και των Ενοποιημένων Λογαριασμών Νόμος του 2009 (42(I)/2009)», ως Ελεγκτικά Πρότυπα και ως Λογιστικά Πρότυπα ορίζονται τα πιο κάτω:

«Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου» σημαίνει τα εκάστοτε σε ισχύ Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου (International Standards on Auditing (ISAs)) και τα συναφή πρότυπα και πρακτικές, στην έκταση που αφορούν τον υποχρεωτικό έλεγχο.

Τα Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου (ISA) δίνουν τις κατευθυντήριες γραμμές στους ελεγκτές σε θέματα όπως:

- Οι αρμοδιότητες των ελεγκτών
- Ο σχεδιασμός του ελέγχου
- Τα συστήματα εσωτερικού ελέγχου
- Στοιχεία ελέγχου
- Χρήση ειδικών προτύπων
- Συμπεράσματα ελέγχου και Έκθεση ελεγκτή.

«Διεθνή Λογιστικά Πρότυπα» σημαίνει τα εκάστοτε σε ισχύ Διεθνή Λογιστικά Πρότυπα (International Accounting Standards (IASs)), τα Διεθνή Πρότυπα Χρηματοοικονομικής Πληροφόρησης (International Financial Reporting Standards (IFRSs)) και τις ερμηνείες τους

⁷ http://www.cylaw.org/nomoi/enop/non-ind/0_113/index.html

(SIC-IFRIC interpretations), τις τροποποιήσεις των προτύπων αυτών και των ερμηνειών τους και οποιαδήποτε πρότυπα και ερμηνείες τους που εκάστοτε εκδίδονται ή εγκρίνονται από το Συμβούλιο Διεθνών Λογιστικών Προτύπων (International Accounting Standards Board - IASB), όπως αυτά υιοθετούνται από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα.⁸

IV.4. Νομοθετικό πλαίσιο για τους Εξωτερικούς Ελεγκτές

Ο εξωτερικός έλεγχος των επιχειρήσεων εφόσον είναι δια νόμου υποχρεωτικός, οι Εξωτερικοί Ελεγκτές είναι και αυτοί υποχρεωμένοι να ακολουθούν τη νομοθεσία για να έχουν το δικαίωμα διεξαγωγής του ελέγχου.

Ο έλεγχος των οικονομικών καταστάσεων μιας επιχείρησης χρειάζεται ικανούς, δίκαιους και έμπειρους ελεγκτές. Για να διασφαλιστεί δια νόμου ο ορθός και ποιοτικός έλεγχος των επιχειρήσεων, ο υποχρεωτικός έλεγχος διενεργείται μόνο από τους νόμιμους ελεγκτές ή τα νόμιμα ελεγκτικά γραφεία.

Στην άδεια που χορηγεί η αρμόδια αρχή ,στην περίπτωση της Κύπρου ο Σύνδεσμος Εγκεκριμένων Λογιστών Κύπρου (Σ.Ε.Λ.Κ.), αναφέρεται, ανάλογα με την περίπτωση:

1. ο νόμιμος ελεγκτής, ως «Εγκεκριμένος Λογιστής και Εγγεγραμμένος Ελεγκτής» (Certified Public Accountant and Registered Auditor).
2. το νόμιμο ελεγκτικό γραφείο, ως «Εγκεκριμένοι Λογιστές και Εγγεγραμμένοι Ελεγκτές» (Certified Public Accountants and Registered Auditors).
3. Τα ελεγκτικά γραφεία που λαμβάνουν την άδεια μετά από απόφαση του Υπουργού οικονομικών, ενώ οι ελεγκτές που διενεργούν τους υποχρεωτικούς ελέγχους για λογαριασμό του ελεγκτικού γραφείου, έχουν λάβει συγκεκριμένη άδεια από την Κυπριακή Δημοκρατία.
4. Τα ελεγκτικά γραφεία που λαμβάνουν την άδεια μετά από απόφαση του Υπουργού οικονομικών, όταν η πλειοψηφία των ψήφων των μετόχων του ελεγκτικού γραφείου αποτελείται από άλλα νόμιμα ελεγκτικά γραφεία ή από νόμιμους ελεγκτές.

Για την διασφάλιση της εντιμότητας των ελεγκτικών γραφείων και των ελεγκτών, η αρμόδια αρχή χορηγεί την άδεια για την διεξαγωγή των υποχρεωτικών ελέγχων σε αυτούς που τηρούν τα πιο κάτω κριτήρια:

⁸ http://www.cylaw.org/nomoi/enop/non-ind/2009_1_42/full.html

- 1) Κατέχουν τίτλο σπουδών σε επίπεδο εισαγωγής στο πανεπιστήμιο ή σε ισοδύναμο επίπεδο.
- 2) Επιτυγχάνουν στις γραπτές εξετάσεις επαγγελματικής ικανότητας. Το επίπεδο των εξετάσεων είναι πανεπιστημιακό και η εξέταση διεξάγεται από την Επιτροπή Δημόσιας Εποπτείας. Οι εξετάσεις αυτές εγγυώνται το επίπεδο των απαιτούμενων θεωρητικών γνώσεων σε θέματα υποχρεωτικού ελέγχου και την ικανότητα της πρακτικής εφαρμογής τους.
- 3) Επιτυγχάνουν στις εξετάσεις για έλεγχο των θεωρητικών τους γνώσεων. Οι εξετάσεις περιλαμβάνουν θέματα από τομείς που σχετίζονται με τον υποχρεωτικό έλεγχο, όπως για παράδειγμα το εταιρικό δίκαιο και την εταιρική διακυβέρνηση, το πτωχευτικό δίκαιο και τις παρεμφερείς διαδικασίες, το φορολογικό δίκαιο, το αστικό και το εμπορικό δίκαιο, το δίκαιο κοινωνικής ασφάλισης και το εργατικό δίκαιο, την τεχνολογία της πληροφορικής και τα συστήματα πληροφορικής, την οικονομική των επιχειρήσεων, τα γενικά οικονομικά και τη χρηματοοικονομική, μαθηματικά και στατιστική και τις βασικές αρχές χρηματοοικονομικής διοίκησης επιχειρήσεων.
- 4) Πραγματοποιούν την πρακτική τους άσκηση όπως προνοεί ο νόμος. Με σκοπό την εξασφάλιση της ικανότητας πρακτικής εφαρμογής των θεωρητικών γνώσεων που αποτελούν αντικείμενο εξέτασης, οι ασκούμενοι πραγματοποιούν πρακτική άσκηση διάρκειας τουλάχιστον τριών ετών, η οποία καλύπτει μεταξύ άλλων τον έλεγχο των ετήσιων λογαριασμών, των ενοποιημένων λογαριασμών ή παρόμοιων οικονομικών λογαριασμών. Η εν λόγω πρακτική άσκηση γίνεται, τουλάχιστον κατά τα δύο τρίτα της τριετούς περιόδου, σε ελεγκτή ή ελεγκτικό γραφείο, που έχει λάβει άδεια. Η πρακτική άσκηση πραγματοποιείται κοντά σε πρόσωπα που παρέχουν εγγύηση για την ικανότητά τους να προσφέρουν πρακτική άσκηση.

Το επάγγελμα του ελεγκτή απαιτεί εμπειρία και γνώση. Οι κατάλληλες γνώσεις πολλές φορές αποκτούνται από τα χρόνια εμπειρίας. Η αρμόδια αρχή έχει τη δυνατότητα να χορηγήσει άδεια νόμιμου ελεγκτή σε πρόσωπο που δεν πληροί τις πιο πάνω προϋποθέσεις, αν το πρόσωπο αυτό είναι σε θέση να αποδείξει ότι έχει ασκήσει, για περίοδο δεκαπέντε ετών, επαγγελματικές δραστηριότητες οι οποίες του επέτρεψαν να αποκτήσει επαρκή πείρα στο χρηματοοικονομικό, νομικό και λογιστικό τομέα και ότι έχει πετύχει τις εξετάσεις επαγγελματικής ικανότητας που αναφέρθηκαν πιο πάνω ή έχει ασκήσει, για περίοδο επτά ετών, επαγγελματική δραστηριότητα στους τομείς που αναφέρονται στις θεωρητικές

εξετάσεις και επιπλέον πραγματοποίησε την πρακτική άσκηση και έχει επιτύχει στις εξετάσεις επαγγελματικής ικανότητας.⁹

IV.5. Συνεχής γνώση και επιμόρφωση Εξωτερικών Ελεγκτών

Οι διοικούντες των επιχειρήσεων εφευρίσκουν συνεχώς νέες μεθόδους εξαπάτησης των μετόχων και των ιδιοκτητών της επιχείρησης. Με τον τρόπο αυτό, έχουν τη δυνατότητα να αποσπάσουν αρκετά χρήματα από την επιχείρηση, χωρίς να τους υποψιαστεί κάποιος. Οι ελεγκτές πρέπει να είναι σε θέση να εντοπίζουν τυχόν απάτες και ατασθαλίες που υπάρχουν στις οικονομικές καταστάσεις της επιχείρησης. Για να είναι σε θέση να τις εντοπίσουν πρέπει να συμμετέχουν σε σεμινάρια και να ενημερώνονται συνεχώς. Οι νόμιμοι ελεγκτές υποχρεούνται να συμμετέχουν σε κατάλληλα προγράμματα συνεχούς εκπαίδευσης για τη διατήρηση επαρκών θεωρητικών γνώσεων, επαγγελματικών προσόντων και αρχών αρκούντως υψηλού επιπέδου.¹⁰

IV.6. Δεοντολογία Εξωτερικών Ελεγκτών

Η Δεοντολογία είναι σημαντική για την ποιότητα της δουλειάς των ελεγκτών. Εάν δεν υπάρχουν κανόνες και διαφάνεια στην ελεγκτική διαδικασία τότε τα αποτελέσματα του ελέγχου δεν θα παρουσιάζουν την δίκαιη εικόνα της επιχείρησης. Επιπρόσθετα, εάν διαπιστωθεί οποιαδήποτε απάτη στο μέλλον, ο ελεγκτής της επιχείρησης θα αναλάβει το δικό του μερίδιο στην ευθύνη.

Βάσει του «Περί Ελεγκτών και Υποχρεωτικών Ελέγχων των Ετήσιων και των Ενοποιημένων Λογαριασμών Νόμος του 2009 (42(I)/2009)» οι ελεγκτές υπόκεινται σε αρχές επαγγελματικής δεοντολογίας. Οι ελεγκτές ακολουθούν τις αρχές αυτές για να προστατέψουν το δημόσιο συμφέρον, την ακεραιότητα και την αντικειμενικότητά τους, καθώς και την επαγγελματική τους ικανότητα και τη δέουσα επιμέλεια.

Υπεύθυνη για την θέσπιση των αρχών επαγγελματικής δεοντολογίας είναι η Επιτροπή Δημόσιας Εποπτείας. Για τη θέσπιση των αρχών στηρίζεται στον Κώδικα Δεοντολογίας της Διεθνούς Ομοσπονδίας Λογιστών (International Federation of Accountants (IFAC)) καθώς και στην υιοθέτηση των σχετικών αποφάσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

⁹ http://www.cylaw.org/nomoi/enop/non-ind/2009_1_42/full.html

¹⁰ http://www.cylaw.org/nomoi/enop/non-ind/2009_1_42/full.html

Επιπλέον, οι ελεγκτές κατά τη διενέργεια του υποχρεωτικού ελέγχου, οφείλουν να είναι ανεξάρτητοι από την ελεγχόμενη επιχείρηση και να μην συμμετέχουν στη λήψη των αποφάσεών της. Ο ελεγκτής ή το ελεγκτικό γραφείο όπου εργάζεται δεν έχει την δυνατότητα να διαπράξει έλεγχο σε επιχείρηση με την οποία υφίσταται οποιαδήποτε άμεση ή έμμεση οικονομική ή επαγγελματική σχέση ή σχέση απασχόλησης. Επίσης, ο ελεγκτής ή το ελεγκτικό γραφείο δεν πρέπει να έχουν σχέση με την επιχείρηση τέτοια ώστε κάποιος αντικειμενικός και συνετός τρίτος να καταλήξει στο συμπέρασμα ότι διακυβεύεται η ανεξαρτησία του ελεγκτή ή του ελεγκτικού γραφείου.

Η ανεξαρτησία των ελεγκτών αρκετές φορές πιθανό να απειλείται από διάφορες καταστάσεις όπως αυτοέλεγχος, ίδιο συμφέρον, ιδιότητα δικηγόρου, οικειότητα, εμπιστοσύνη ή εκφοβισμός. Ο ελεγκτής σε αυτές τις περιπτώσεις έχει την δυνατότητα εφαρμογής διασφαλίσεων με σκοπό την μείωση των κινδύνων. Σε περίπτωση όμως που οι κίνδυνοι είναι μεγάλοι και οι εφαρμοζόμενες διασφαλίσεις δεν αρκούν για την διατήρηση της ανεξαρτησίας του, τότε ελεγκτής δεν θα διενεργήσει τον έλεγχο και θα καταγράψει στα φύλλα εργασίας του ελέγχου τις απειλές κατά τις ανεξαρτησίας του καθώς και τα μέτρα που έλαβε ο ίδιος κατά των απειλών αυτών.

Για την θωράκιση της ανεξαρτησίας και της αντικειμενικότητας των ελεγκτών ο «Περί Ελεγκτών και Υποχρεωτικών Ελέγχων των Ετήσιων και των Ενοποιημένων Λογαριασμών Νόμος του 2009 (42(I)/2009)» απαγορεύει τις παρεμβάσεις ακόμα και των ιδιοκτητών ή των μετόχων ή των διοικούντων του ελεγκτικού γραφείου του ελεγκτικού γραφείου όπου εργάζεται ο ελεγκτής.

Το Υπουργικό Συμβούλιο υιοθετεί τις αποφάσεις που εκάστοτε εκδίδει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, με τις οποίες η Επιτροπή ορίζει μέτρα εφαρμογής βασιζόμενα σε αρχές σχετικά με τις απειλές και τις διασφαλίσεις, τις καταστάσεις στις οποίες η σοβαρότητα των απειλών είναι τέτοιες που τίθεται σε κίνδυνο η ανεξαρτησία ελεγκτή.

Εκτός από την διασφάλιση της ανεξαρτησίας ενός ελεγκτή, την διεξαγωγή του ελέγχου σημαντικό ρόλο έχει η εμπιστευτικότητα καθώς και το επαγγελματικό απόρρητο. Ο ελεγκτής κατά τον έλεγχο έρχεται σε επαφή με πληροφορίες και έγγραφα που αφορούν την ελεγχόμενη επιχείρηση. Ο ελεγκτής είναι υπόλογος εάν να δώσει σε άτομα εκτός της επιχείρησης τις

πληροφορίες και τα έγγραφα αυτά, γιατί προστατεύονται από κανόνες εμπιστευτικότητας και επαγγελματικού απορρήτου που συντάσσει η αρμόδια αρχή.¹¹

IV.7. Χρήστες αποτελεσμάτων Εξωτερικού Ελέγχου

Οι χρήστες των ελεγχόμενων πληροφοριών βρίσκονται κυρίως στο εξωτερικό περιβάλλον της επιχείρησης και δεν γνωρίζουν για την χρηματοοικονομική της θέση. Με τις ελεγμένες οικονομικές καταστάσεις ο κάθε χρήστης μπορεί να εξάγει τα δικά του συμπεράσματα για την οικονομική κατάσταση της επιχείρησης. Οι χρήστες των ελεγμένων χρηματοοικονομικών καταστάσεων είναι:

- Οι μέτοχοι (υφιστάμενοι και δυνητικοί)
- Επενδυτές
- Πιστωτικά Ιδρύματα
- Προμηθευτές
- Πελάτες
- Ανταγωνιστές
- Κράτος ή άλλοι φορείς εξουσίας
- Χρηματοοικονομικοί αναλυτές
- Ακαδημαϊκοί και ερευνητές

Η σημαντικότερη πηγή πληροφοριών για τους πιο πάνω χρήστες είναι οι ετήσιες οικονομικές καταστάσεις της επιχείρησης, οι οποίες ελέγχονται από ανεξάρτητους από την επιχείρηση ελεγκτές.¹²

IV.8. Σκοπός και Χρησιμότητα Εξωτερικού Ελέγχου

Ο κυριότερος σκοπός του εξωτερικού ελέγχου είναι για σκοπούς φορολόγησης από το κράτος. Οι επιχειρήσεις στο τέλος του χρόνου είναι υποχρεωμένες να υποβάλουν την φορολογική τους δήλωση στο κράτος. Το κράτος με τη σειρά του, θα φορολογήσει την

¹¹ http://www.cylaw.org/nomoi/enop/non-ind/2009_1_42/full.html

¹² Κάντζος Κ. και Α. Χονδράκη, Ελεγκτική – Θεωρία και Πρακτική, 2006

επιχείρηση καθώς και τους εργαζόμενους σε αυτή βάσει των κριτηρίων φορολογίας. Οι ελεγμένες οικονομικές καταστάσεις θεωρούνται από το κράτος πιο αξιόπιστες.

Επιπρόσθετα, οι εξωτερικοί ελεγκτές δίνουν συμβουλές στις επιχειρήσεις για το πώς θα μπορούσαν να μειώσουν τα φορολογικά τους έξοδα, προτείνοντας τους να δαπανήσουν χρήματα από τα κέρδη της επιχείρησης για την βοήθεια μη κερδοσκοπικών οργανισμών, σε ασφάλειες των εργαζομένων και σε μερίσματα των μετόχων.

Με τον τρόπο αυτό οι επιχειρήσεις ικανοποιούν τους μετόχους τους και τους εργαζόμενους σε αυτές και προσφέρουν στην κοινωνία και στα σύνολα αυτής.

Επιπρόσθετα, ο Εξωτερικός Ελεγκτής της επιχείρησης, εκφράζει την άποψη του για την ορθή και δίκαιη εικόνα της επιχείρησης. Στην έκθεση του αναφέρει όλες του τις ανησυχίες για την εταιρεία που επιθεωρεί. Επίσης, οι Εξωτερικοί Ελεγκτές εκφράζουν και την άποψη τους για τη βιωσιμότητα της επιχείρησης, σύμφωνα με τα πρότυπα. Με αυτό τον τρόπο, δίνεται η καλύτερη δυνατή πληροφόρηση στους εξωτερικούς χρήστες, για τα αποτελέσματα των οικονομικών καταστάσεων της επιχείρησης.

Επιπλέον, ο εξωτερικός έλεγχος επιχειρεί να αμβλύνει και να μειώσει τις συγκρούσεις μεταξύ των διοικούντων της επιχείρησης και των ιδιοκτητών ή των μετόχων της. Οι εξωτερικοί ελεγκτές καλούνται να δώσουν τις κατάλληλες συμβουλές και να βρουν τη χρυσή τομή έτσι ώστε να αποφεύγονται αυτές οι συγκρούσεις, προς όφελος της επιχείρησης αλλά και των ιδίων.

IV.9. Οφέλη επιχειρήσεων από Εξωτερικό Έλεγχο

Τα οφέλη της επιχείρησης από τον έλεγχο από ένα ανεξάρτητο άτομο, είναι πολλαπλά καθώς:

1. Το λογιστικό σύστημα της επιχείρησης εκσυγχρονίζεται και βελτιώνεται,
2. Οι λογιστικές καταστάσεις της επιχείρησης αποκτούν νομιμότητα,
3. Μέσω των οικονομικών καταστάσεων διαφαίνεται το έργο των στελεχών της επιχείρησης και δυναμώνει ή αποδυναμώνεται η θέση τους έναντι των μετόχων της επιχείρησης,
4. Ενισχύεται ο εσωτερικός έλεγχος της επιχείρησης,
5. Οι επενδυτές έχουν έγκυρες πληροφορίες για την επιχείρηση,

6. Η επιχείρηση έχει τη δυνατότητα να λάβει ευκολότερα δάνεια από τις τράπεζες και ενισχύεται η πιστοληπτική ικανότητα του οργανισμού.¹³

Οι επιχειρήσεις με την βοήθεια των ελεγμένων οικονομικών τους καταστάσεων έχουν την δυνατότητα να αντλήσουν νέα κεφάλαια εντός της επιχείρησης είτε με την αύξηση του κεφαλαίου της επιχείρησης είτε με την λήψη ευνοϊκών δανείων από τις τράπεζες. Ως αποτέλεσμα των πιο πάνω δεδομένων, ενισχύεται η ρευστότητα της επιχείρησης, η δυνατότητα της να αποπληρώνει τους προμηθευτές της και τις υποχρεώσεις της. Η επιχείρηση γίνεται με τον τρόπο αυτό πιο αξιόπιστη σε σχέση με τους ανταγωνιστές της.

¹³ Κάντζος Κ. και Α. Χονδράκη, Ελεγκτική – Θεωρία και Πρακτική, 2006

V. Εσωτερικός Έλεγχος

V.1. Η έννοια του Εσωτερικού Ελέγχου

Ο Εσωτερικός Έλεγχος σύμφωνα με τον Σύνδεσμο Εσωτερικών Ελεγκτών Κύπρου είναι μια ανεξάρτητη και αντικειμενική διαβεβαιωτική δραστηριότητα, καλά σχεδιασμένη και οργανωμένη με σκοπό εξέλιξη των λειτουργιών της επιχείρησης ή του οργανισμού. Ο εσωτερικός έλεγχος βοηθά τον οργανισμό να πετύχει τους στόχους του, με τη χρήση συστηματικών και αποτελεσματικών διαδικασιών αποτίμησης του επιχειρηματικού κινδύνου και των διαδικασιών της διοίκησης.

Ο Εσωτερικός Έλεγχος εφαρμόζεται από επαγγελματίες, που κατανοούν την κουλτούρα, τα συστήματα και τις διαδικασίες της επιχείρησης. Επιπρόσθετα, η δραστηριότητα του Εσωτερικού Ελέγχου διασφαλίζει ότι τα συστήματα εσωτερικού ελέγχου είναι σε θέση να αντιμετωπίσουν τους κινδύνους που πιθανό να συναντήσει η επιχείρηση στην προσπάθεια της υλοποίησης των στόχων της διοίκησης και να διασφαλίσουν την λειτουργικότητα και την αποδοτικότητα των πιο πάνω στόχων.¹⁴

V.2. Διάκριση της έννοιας του «Εσωτερικού Ελέγχου»

Συχνά δημιουργείται σύγχυση στον επιχειρηματικό χώρο, όσον αφορά τους όρους «Σύστημα Εσωτερικού Ελέγχου» (Internal Controls) και «Εσωτερικός Έλεγχος» (Internal Audit).

Το σύστημα εσωτερικού ελέγχου είναι ένα οργανωμένο πλέγμα λειτουργιών και διαδικασιών σε ένα ολοκληρωμένο σύστημα ελέγχων. Καθιερώνεται από την διοίκηση της επιχείρησης και έχει σκοπό την αποτελεσματική λειτουργία της επιχείρησης και την μείωση των αρνητικών επιπτώσεων στον οργανισμό.

Ο Εσωτερικός Έλεγχος στις επιχειρήσεις, αξιολογεί την επάρκεια και τη λειτουργία των συστημάτων εσωτερικού ελέγχου. Επιπρόσθετα, βελτιώνει τις αδυναμίες του συστήματος και το εκσυγχρονίζει¹⁵.

¹⁴ <http://www.iiacyprus.org.cy/>

¹⁵ Παπαστάθης Π. Ο Σύγχρονος Εσωτερικός Έλεγχος (Internal Audit) στις Επιχειρήσεις – Οργανισμούς και η Πρακτική Εφαρμογή του Τόμος Α'.2003

V.3. Βασικές αρχές συστήματος Εσωτερικού Ελέγχου

Το σύστημα εσωτερικού ελέγχου της επιχείρησης ακολουθεί τις πιο κάτω βασικές αρχές:

1. Σαφή διαχωρισμό των τριών λειτουργιών της επιχείρησης, ήτοι:
 - Τη συναλλακτική, δηλαδή τις συναλλαγές που κάνει η επιχείρηση κατά τις αγορές και τις πωλήσεις των προϊόντων ή των υπηρεσιών της,
 - Τη διαχειριστική, για την διαφύλαξη και διαχείριση των περιουσιακών της στοιχείων,
 - Τη λογιστική, που περιλαμβάνει την καταγραφή των συναλλαγών της επιχείρησης.
2. Ο καταμερισμός των αρμοδιοτήτων και των ευθυνών του προσωπικού.
3. Η άμεση έκδοση στοιχείων με την ολοκλήρωση οποιασδήποτε συναλλαγής της επιχείρησης και η άμεση καταχώρηση των στοιχείων αυτών στα λογιστικά βιβλία της επιχείρησης
4. Η λήψη μέτρων για την διαφύλαξη των περιουσιακών στοιχείων της επιχείρησης
5. Η τακτή διενέργεια επαληθεύσεων όσον αφορά τους λογαριασμούς τραπεζών.¹⁶

V.4. Πρότυπα Εσωτερικού Ελέγχου

Στον εσωτερικό έλεγχο όπως και στον εξωτερικό έλεγχο των επιχειρήσεων, οι ελεγκτές ακολουθούν τα διεθνή πρότυπα. Στην περίπτωση των εσωτερικών ελεγκτών στην Κύπρο, ακολουθούνταν το πρότυπα του Institute of Internal Auditors (IIA). Μέχρι τώρα το IIA έχει εκδώσει:

- Code of Ethics
- Practice Advisories
- Standards for the Professional Practice of Internal Auditing

¹⁶ Κάντζος Κ. και Α. Χονδράκη, Ελεγκτική – Θεωρία και Πρακτική, 2006

Σύμφωνα με το Ινστιτούτο, αυτά τα τρία εγχειρίδια μπορούν να βοηθήσουν κάθε ελεγκτή στην διενέργεια όλων των εσωτερικών ελέγχων που ενδέχεται να χρησιμοποιηθούν στην επιχείρηση.

Το 2009 αναθεωρήθηκαν τα πρότυπα, το πλαίσιο μετονομάστηκε σε IPPF (International Professional Practices Framework) και μετατράπηκαν στους δύο κύριους οδηγούς:

1. Mandatory Guidance

- Definition of Internal Auditing
- Code of Ethics
- International Standards

2. Strongly Recommended Guidance

- Position Papers
- Practice Advisories
- Practice Guides

Τα νέα πρότυπα στην Κύπρο εφαρμόστηκαν από την 01/01/2011 και αποτελούν την εξέλιξη των παλιών προτύπων.¹⁷

V.5. Νομοθεσία περί Εσωτερικού Ελέγχου

Σε αντίθεση με τον εξωτερικό έλεγχο που είναι υποχρεωτικός για τις επιχειρήσεις με έδρα την Κύπρο, ο εσωτερικός έλεγχος δεν είναι υποχρεωτικός για τις επιχειρήσεις. Ωστόσο, για τις επιχειρήσεις που επιθυμούν να εισάγουν τίτλους ή που έχουν ήδη εισάγει τίτλους στο Χρηματιστήριο Αξιών Κύπρου, είναι υποχρεωμένες τουλάχιστον μια φορά το χρόνο να επιθεωρούν το σύστημα εσωτερικού τους ελέγχου.

Οι επιχειρήσεις στις ετήσιες εκθέσεις τους, συμπεριλαμβάνουν έκθεση του Διοικητικού Συμβουλίου τους περί Εταιρικής Διακυβέρνησης. Η έκθεση χωρίζεται σε δύο μέρη. Στο πρώτο μέρος η επιχείρηση δηλώνει σε ποιο βαθμό εφαρμόζει τον Κώδικα Εταιρικής Διακυβέρνησης που προτείνεται από τις αρχές του ΧΑΚ και σε ποιο βαθμό. Στις περιπτώσεις που οι επιχειρήσεις δεν εφαρμόζουν τον Κώδικα Εταιρικής Διακυβέρνησης θα πρέπει να

¹⁷ http://www.iiacyprus.org.cy/index.php?option=com_content&view=section&id=17&Itemid=64

αναφέρουν τους λόγους μη συμμόρφωσης στην έκθεση τους. Στο δεύτερο μέρος, το Διοικητικό Συμβούλιο αναφέρει ποια είναι τα στοιχεία του κώδικα που δεν υιοθετούνται από την επιχείρηση και ποιοι είναι οι λόγοι της μη υιοθέτησης.

Σύμφωνα με τον κώδικα, στο παράρτημα του εσωτερικού ελέγχου των επιχειρήσεων αναφέρονται τα εξής:

Τα συστήματα εσωτερικού ελέγχου πρέπει να επιθεωρούνται από τους Διοικητικούς Σύμβουλους της επιχείρησης τουλάχιστον μία φορά το χρόνο. Στην έκθεση τους περί Εταιρικής Διακυβέρνησης πρέπει να βεβαιώσουν την αποτελεσματικότητα των συστημάτων εσωτερικού ελέγχου (internal controls) της επιχείρησης.

Για τις επιχειρήσεις που είναι εισηγμένες στην Κύρια Αγορά, Αγορά Μεγάλων Έργων και Αγορά Ποντοπόρου Ναυτιλίας του ΧΑΚ, ο εσωτερικός έλεγχος είναι υποχρεωτικός. Ο εσωτερικός έλεγχος στις επιχειρήσεις αυτές διενεργείται είτε από το Τμήμα Εσωτερικού Ελέγχου της επιχείρησης είτε από εξωτερικούς εγκεκριμένους οίκους (outsourcing).

Για τις εισηγμένες εταιρείες στην Παράλληλη Αγορά, Εναλλακτική Αγορά και Αγορά Επενδυτικών Οργανισμών, ο εσωτερικός έλεγχος δεν είναι υποχρεωτικός. Ο εσωτερικός έλεγχος των επιχειρήσεων αυτών εκτός από το Τμήμα Εσωτερικού Ελέγχου ή τους εξωτερικούς οίκους (outsourcing), πιθανό να διενεργείται από πρόσωπο που έχει την ευθύνη για την ομαλή και αποτελεσματική λειτουργία των συστημάτων εσωτερικού ελέγχου.

Οι επιχειρήσεις για την διασφάλιση των περιουσιακών της στοιχείων και των επενδύσεων πρέπει να διατηρούν ένα υγιές σύστημα εσωτερικού ελέγχου. Το Διοικητικό Συμβούλιο πρέπει να υποβάλλει ισορροπημένη, λεπτομερή και κατανοητή αξιολόγηση της θέσης και των προοπτικών της Εταιρείας, να εισάξει συγκεκριμένες και διαφανείς διαδικασίες όσον αφορά τον τρόπο με τον οποίο εφαρμόζονται οι αρχές περί Οικονομικών Εκθέσεων, Εταιρικής Διακυβέρνησης και Εσωτερικού Ελέγχου και διατηρούνται οι κατάλληλες σχέσεις με τους Ελεγκτές της Εταιρείας. Για την διασφάλιση των πιο πάνω γίνεται σύσταση Επιτροπής Ελέγχου. Ο πρόεδρος της επιτροπής πρέπει να έχει εμπειρία στα Λογιστικά ή στα χρηματοοικονομικά και η πλειοψηφία των μελών της θα πρέπει να είναι ανεξάρτητοι μη-Εκτελεστικοί Διοικητικοί Σύμβουλοι. Οι ανεξάρτητοι μη-Εκτελεστικοί Διοικητικοί Σύμβουλοι πρέπει να ξεπερνούν τους δύο σε αριθμό¹⁸.

¹⁸ <http://www.cse.com.cy/>

V.6. Προϋποθέσεις εξασκήσεως του επαγγέλματος του Εσωτερικού Ελεγκτή

Ο Εσωτερικός Ελεγκτής για να μπορέσει να εξασκήσει το επάγγελμα του, πρέπει να λάβει τον επαγγελματικό τίτλο CIA (Chartered Internal Auditor). Ο τίτλος αυτός παρέχεται από το ΠΑ και για να τον αποκτήσει κάποιος πρέπει να διαθέτει τα πιο κάτω προσόντα:

1. Πτυχίο τεταρτοετούς φοίτησης ή πτυχίο διετούς φοίτησης με εμπειρία 5 χρόνων σε υπηρεσίες εσωτερικού ελέγχου ή 7 χρόνια πείρα σε υπηρεσίες εσωτερικού ελέγχου όταν κάποιος δεν έχει πτυχίο,
2. Αναγνωρισμένη πείρα 24 μηνών ενώ αν ο υποψήφιος έχει μεταπτυχιακό τίτλο η εμπειρία περιορίζεται στους 12 μήνες,
3. Επιτυχία στις γραπτές εξετάσεις τεσσάρων μαθημάτων.¹⁹

Με το πέρας των γραπτών εξετάσεων, ο υποψήφιος θεωρείται CIA και μπορεί να εξασκήσει το επάγγελμα του Εσωτερικού Ελεγκτή.

Οι Εσωτερικοί Ελεγκτές όπως και οι Εξωτερικοί Ελεγκτές πρέπει να έχουν συνεχή επιμόρφωση, έτσι ώστε να αντιμετωπίσουν έγκαιρα επιχειρηματικούς κινδύνους. Επιπρόσθετα ενημερώνονται για νέα πρότυπα, νέες μεθόδους και για τον εκσυγχρονισμό των συστημάτων εσωτερικού ελέγχου.

V.7. Σκοπός και Χρησιμότητα Εσωτερικού Ελέγχου

Οι διοικούντες των επιχειρήσεων συχνά αναφέρουν ότι η επιχείρηση λειτουργεί κατά ιδανικό τρόπο, σύμφωνα με τις υπάρχουσες αποφάσεις, κανόνες και διαδικασίες. Στην πραγματικότητα, όμως δεν έχουν άμεση και αντικειμενική πληροφόρηση για την ομαλή λειτουργία των δικλίδων ασφαλείας και των συστημάτων εσωτερικού ελέγχου. Οι ελεγκτές που έρχονται σε άμεση πληροφόρηση για τα πιο πάνω συστήματα της επιχείρησης, δεν μπορούν να αποδεχτούν αυτή τη δήλωση.

Ο ρόλος του Εσωτερικού Ελέγχου αναβαθμίζεται σε ρόλο συμβούλου, που καθοδηγεί τη διοίκηση στην διόρθωση διαχειριστικών αδυναμιών, στην πρόβλεψη και την αντιμετώπιση κινδύνων και στην καλύτερη λειτουργία του οργανισμού.

¹⁹ <http://www.iiacyprus.org.cy/>

Εξάλλου, οι ατέλειες και οι αδυναμίες υπάρχουν σε ότι επινοείται από τον άνθρωπο. Ακόμη και ο ίδιος ο άνθρωπος έχει αδυναμίες (π.χ. στο χρήμα, στις κλοπές και στις ατασθαλίες). Εφόσον οι ατέλειες και οι αδυναμίες υπήρχαν, υπάρχουν και θα υπάρχουν, ο σκοπός του εσωτερικού ελέγχου είναι να τις περιορίσει όσο περισσότερο γίνεται, έτσι ώστε να μην δημιουργήσουν μεγάλη ζημιά στην επιχείρηση.

V.8. Οφέλη από τον Εσωτερικό Έλεγχο των επιχειρήσεων

Τα οφέλη από τον Εσωτερικό Έλεγχο της επιχείρησης είναι πολλαπλά. Μερικά από αυτά είναι:

- Η παροχή εξειδικευμένων και υψηλού επιπέδου υπηρεσιών στην διοίκηση της επιχείρησης
- Η βοήθεια όλων των μελών του οργανισμού, για την αποτελεσματικότερη άσκηση των καθηκόντων τους, με τη βοήθεια επιστημονικών προσεγγίσεων με αποτέλεσμα την ελαχιστοποίηση του κόστους και του χρόνου
- Η μέτρηση της απόδοσης του Μάνατζμεντ σε όλα τα επίπεδα εκτός από τη Διοίκηση
- Η εξασφάλιση της πληρότητας και της εγκυρότητας των οικονομικών καταστάσεων
- Η εξάλειψη των ατασθαλιών, των καταχρήσεων, των κλοπών και της απόκρυψης στοιχείων
- Η διαφύλαξη των περιουσιακών στοιχείων της επιχείρησης
- Η μείωση του κόστους του εξωτερικού ελέγχου²⁰

²⁰ Αντώνης Α. Παπάς, Εισαγωγή στην Ελεγκτική, 1999

VI. Μεθοδολογία και Εμπειρική Εφαρμογή

VI.1. Ερευνητικοί Στόχοι

Τον Μάρτιο του 2013, στην Κύπρο ζήσαμε ένα γεγονός πρωτόγνωρο για τα παγκόσμια δεδομένα. Οι δύο μεγαλύτερες τράπεζες της Κύπρου, Τράπεζα Κύπρου και Λαϊκή Τράπεζα, λόγω της οικονομικής ύφεσης που διερχόταν η χώρα, αναγκάστηκαν να «κουρέψουν» τις καταθέσεις των πελατών τους και να προχωρήσουν σε συγχώνευση, για να μην χρεοκοπήσουν. Το γεγονός αυτό καθώς και τα μέτρα της Κεντρικής Τράπεζας για μειώσεις στα ποσά των αναλήψεων και περιορισμό στην δανειοδότηση των επιχειρήσεων από οποιαδήποτε τράπεζα, είχαν ως αποτέλεσμα το πάγωμα της οικονομίας της χώρας.

Το τίμημα αυτής της κατάστασης, το πλήρωσαν οι επιχειρήσεις, γιατί έχασαν μεγάλα ποσά από τους τραπεζικούς τους λογαριασμούς και επιπρόσθετα έχασαν την δυνατότητα δανειοδότησης τους, για να καλύψουν τα έξοδα και τις τρέχουσες υποχρεώσεις τους. Συνεπώς, οι επιχειρήσεις έγιναν πιο ευάλωτες στους κινδύνους.

Στις χώρες του εξωτερικού, οι επιχειρήσεις για την έγκαιρη διαχείριση των επιχειρηματικών κινδύνων, δίνουν έμφαση στον εσωτερικό έλεγχο της επιχείρησης. Ο συστηματικός έλεγχος, τόσο στο εσωτερικό όσο και στις προκλήσεις από το εξωτερικό περιβάλλον της επιχείρησης, βοηθάει στην έγκαιρη αντιμετώπιση των κινδύνων. Επιπρόσθετα, ο Εσωτερικός Ελεγκτής της επιχείρησης, μέσα από τα πρότυπα ελέγχου, μπορεί να εντοπίσει τους κινδύνους και να συμβουλευσει το Διοικητικό Συμβούλιο της επιχείρησης για τους τρόπους αντιμετώπισης τους. Ο Εσωτερικός Ελεγκτής είναι επίσης υπεύθυνος για την συνεχή αναβάθμιση των συστημάτων εσωτερικού ελέγχου, έτσι ώστε να μειώνεται η πιθανότητα και το ενδεχόμενο κλοπών και ατασθαλιών.

Ο Εσωτερικός Έλεγχος ενώ είναι τόσο σημαντικός στο εξωτερικό, στην Κύπρο δεν γνωρίζουμε σε ποιο σημείο βρισκόμαστε. Ενώ όλες οι επιχειρήσεις έχουν η κάθε μια το δικό της σύστημα εσωτερικού ελέγχου (Internal Control System), δεν γνωρίζουμε ποιο είναι το διάστημα το οποίο το σύστημα αυτό επιθεωρείται και από ποιον. Οι περισσότερες επιχειρήσεις είναι πολύ διστακτικές ως προς τον συστηματικότερο εσωτερικό έλεγχο κυρίως λόγω του κόστους και της μη επαρκούς ενημέρωσης για τα οφέλη.

Για την διερεύνηση των πιο πάνω χρειάζεται να θέσουμε κάποια ερευνητικά ερωτήματα όπως:

Πόσο συχνά επιθεωρούν οι κυπριακές επιχειρήσεις τα συστήματα του εσωτερικού τους ελέγχου;

Ποιες είναι οι εναλλακτικές επιλογές στις επιχειρήσεις που επιθυμούν να έχουν συστηματικότερο έλεγχο εκτός από την δημιουργία Τμήματος Εσωτερικού Ελέγχου;

Ποια είναι τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα της κάθε μεθόδου;

Τι επιλέγουν οι επιχειρήσεις σε σχέση με τον εσωτερικό έλεγχο, όταν έχουν το δικαίωμα επιλογής;

Ποιοι είναι οι κύριοι λόγοι που οθούν τις επιχειρήσεις στην αποφυγή του συχνότερης επιθεώρησης των συστημάτων εσωτερικού τους ελέγχου;

Ποια είναι τα αποτελέσματα μεταξύ των επιχειρήσεων που έχουν συστηματικότερο εσωτερικό έλεγχο από ανεξάρτητους ελεγκτές, και ποια τα αποτελέσματα των υπολοίπων;

Ο συστηματικότερος εσωτερικός έλεγχος, έχει την δυνατότητα να βοηθήσει την επιχείρηση να πραγματοποιήσει καλύτερα αποτελέσματα, ανεξαρτήτως της οικονομικής ύφεσης και του περιβάλλοντος αβεβαιότητας;

Η έρευνα θα περάσει και από τα τρία στάδια που διέρχεται μια έρευνα. Θα ξεκινήσει από το ερευνητικό κομμάτι, όπου θα γίνει συλλογή αρκετών στοιχείων για την διακρίβωση της πραγματικής φύσης του προβλήματος. Η αρχική εικόνα του προβλήματος δεν είναι ξεκάθαρη και με την συλλογή των στοιχείων θα υπάρχει η δυνατότητα να εξαχθούν κάποια πρώτα συμπεράσματα για την εικόνα του προβλήματος. Έπειτα ακολουθεί το περιγραφικό κομμάτι της έρευνας. Οι περιγραφικές έρευνες έχουν στόχο την σκιαγράφηση της συμπεριφοράς των επιχειρήσεων και την εξαγωγή συμπερασμάτων από τη συμπεριφορά αυτή. Με αυτό τον τρόπο, θα απαντηθούν πολλά από τα πιο πάνω ερωτήματα. Τελικά, η έρευνα θα καταλήξει στο αιτιολογικό κομμάτι, όπου θα συγκριθούν οι επιχειρήσεις που έχουν συστηματικότερο εσωτερικό έλεγχο με τις υπόλοιπες επιχειρήσεις και θα πραγματοποιηθεί η εξαγωγή των τελικών συμπερασμάτων για την αποτελεσματικότητα του συστηματικού εσωτερικού ελέγχου.

VI.2. Σχεδιασμός Ερευνητικού Πλάνου

Η συλλογή των στοιχείων είναι πολύ σημαντική για την εγκυρότητα μιας έρευνας. Η εξαγωγή των ορθών συμπερασμάτων, προϋποθέτει την αντικειμενικότητα των στοιχείων και την

εγκυρότητα της πηγής πληροφόρησης. Τα στοιχεία που χρησιμοποιούνται είναι δευτερογενή στοιχεία, δηλαδή στοιχεία που αντλήθηκαν για κάποιο άλλο σκοπό αλλά φαίνονται χρήσιμα και σε αυτή την περίπτωση. Τα δευτερογενή στοιχεία συλλέγονται ευκολότερα και με μικρότερο κόστος.

Το μεγαλύτερο μειονέκτημα των δευτερογενών στοιχείων είναι η αξιοπιστία τους, καθώς και το γεγονός ότι τα στοιχεία, πιθανό να μην είναι συναφή με το πρόβλημα με τις προσδοκίες του ερευνητή. Τα πιο πάνω μειονεκτήματα, πρέπει να ληφθούν σοβαρά υπόψη στην επιλογή της πηγής των στοιχείων.

Η πιο αξιόπιστη πηγή συλλογής των στοιχείων για κάθε επιχείρηση είναι οι ελεγμένες οικονομικές τους καταστάσεις. Ο ανεξάρτητος ελεγκτής πιστοποιεί την εγκυρότητα των στοιχείων και των οικονομικών μεγεθών που πιθανό να χρειαστούν για την έρευνα. Με τον τρόπο αυτό τα στοιχεία αν και δευτερογενή είναι αξιόπιστα.

VI.3. Επιλογή Μεθόδων Μέτρησης

Οι οικονομικές καταστάσεις των επιχειρήσεων παρέχουν πληροφορίες για τα Αποτελέσματα Χρήσεως, τον Ισολογισμό και τις Καταστάσεις Ταμειακών Ροών. Επιπρόσθετα, στις ετήσιες οικονομικές καταστάσεις περιλαμβάνεται και η έκθεση του Διοικητικού Συμβουλίου της επιχείρησης καθώς και η έκθεση του Εξωτερικού Ελεγκτή που επιβεβαιώνει την ορθότητα των πιο πάνω.

Η σύγκριση των επιχειρήσεων δεν γίνεται ποτέ με μεγέθη, κυρίως λόγω του διαφορετικού μεγέθους και του διαφορετικού κλάδου των επιχειρήσεων. Η ορθότερη μέθοδος σύγκρισης των επιχειρήσεων, είναι με τη χρήση αριθμοδεικτών. Οι αριθμοδείκτες που θα επιλεγούν για τη σύγκριση των επιχειρήσεων, θα συνδέονται με τις λειτουργίες του συστήματος εσωτερικού ελέγχου.

Το σύστημα εσωτερικού ελέγχου, είναι υπεύθυνο για την διαφύλαξη των περιουσιακών στοιχείων της επιχείρησης και όταν υπάρχουν οι κατάλληλες συνθήκες, την αύξηση της αξίας της επιχείρησης και τη δημιουργία ελκυστικής μετοχικής αποτίμησης. Οι αριθμοδείκτες Απόδοσης Ιδίων Κεφαλαίων-ROE (Return on Equity) και P/E, θα αξιολογήσουν κατά πόσο ο εσωτερικός έλεγχος έχει τη δυνατότητα να αυξήσει την αξία της επιχείρησης. Ο υπολογισμός του ROE υπολογίζεται από τα καθαρά κέρδη προς τα ίδια κεφάλαια της επιχείρησης, ενώ το P/E υπολογίζεται από την τιμή της μετοχής προς τα κέρδη ανά μετοχή (EPS-Earnings per

Share). Η επιλογή του αριθμοδείκτη P/E έναντι του PEG γίνεται διότι ο υπολογισμός του δεύτερου δείκτη προϋποθέτει τον υπολογισμό του ρυθμού ανάπτυξης της επιχείρησης. Οι πλείστες επιχειρήσεις έχουν ζημιές στα αποτελέσματα χρήσεως τους άρα δεν υπάρχει ρυθμός ανάπτυξης σε όλες τις μετοχές. Στην περίπτωση αυτή το P/E είναι πιο συγκρίσιμο.

Το σύστημα εσωτερικού ελέγχου παρέχει τη δυνατότητα αξιοποίησης και σωστής διαχείρισης των οικονομικών πόρων της επιχείρησης, την αξιοποίηση των μέσων παραγωγής και την αύξηση της αποδοτικότητας τους. Οι αριθμοδείκτες που θα χρησιμοποιηθούν στην περίπτωση αυτή είναι ο Δείκτης Απόδοσης Ενεργητικού - ROA (Return on Total Assets), που υπολογίζεται από τα καθαρά κέρδη της επιχείρησης προς το σύνολο του ενεργητικού, ο Δείκτης Γενικής Ρευστότητας που υπολογίζεται από τα στοιχεία του κυκλοφορούντος ενεργητικού προς τις βραχυπρόθεσμες υποχρεώσεις και ο Δείκτης Κυκλοφοριακής Ταχύτητας Ενεργητικού που υπολογίζεται από τον κύκλο εργασιών και το σύνολο του ενεργητικού.

Επιπλέον, το σύστημα εσωτερικού ελέγχου, διευκολύνει τη διαδικασία χρηματοδότησης της επιχείρησης από χρηματοπιστωτικούς ή άλλους οργανισμούς και διασφαλίζει την καλή σχέση της επιχείρησης με τους πιστωτές της. Οι αριθμοδείκτες που θα χρησιμοποιηθούν είναι ο Δείκτης Συνολικής Δανειακής Επιβάρυνσης που υπολογίζεται από τον λόγο των Ξένων Κεφαλαίων της επιχείρησης προς το Σύνολο του Ενεργητικού της και ο δείκτης του Βαθμού Κάλυψης Χρηματοοικονομικών Δαπανών που υπολογίζεται από τον λόγο των Κερδών πριν από τους τόκους προς τους χρεωστικούς τόκους.²¹

Συγκεντρωτικά, από τα Αποτελέσματα Χρήσεως χρησιμοποιήθηκαν για τον υπολογισμό των αριθμοδεικτών, τα Καθαρά Κέρδη ή οι Ζημιές Χρήσεως, ο Κύκλος Εργασιών, τα Κέρδη ή Ζημιές πριν τους τόκους και οι Χρεωστικοί Τόκοι. Από τα στοιχεία του Ισολογισμού, χρησιμοποιήθηκαν τα στοιχεία του Κυκλοφορούντος Ενεργητικού, τα συνολικά στοιχεία του Ενεργητικού, τα Ίδια Κεφάλαια, οι Βραχυπρόθεσμες υποχρεώσεις και το σύνολο των Ξένων Κεφαλαίων.

VI.4. Επιλογή Δείγματος και Συλλογή Στοιχείων

Σύμφωνα με την σύγχρονη Διοίκηση των Επιχειρήσεων είναι θεμιτό οι μικρότερες επιχειρήσεις, να «αντιγράφουν» τις πιο επιτυχημένες επιχειρήσεις στον κλάδο τους. Με τον

²¹ Παπαστάθης Π., Ο Σύγχρονος Εσωτερικός Έλεγχος (Internal Audit), 2003

τρόπο αυτό, η λειτουργία των μεγάλων επιχειρήσεων, γίνεται πρότυπο πολλών πιο μικρών επιχειρήσεων. Για την ανακάλυψη του βαθμού χρήσης του εσωτερικού ελέγχου, θα γίνει προσέγγιση στις μεγάλες επιχειρήσεις της Κύπρου. Οι περισσότερες από αυτές τις επιχειρήσεις είναι εισηγμένες στο Χρηματιστήριο Αξιών Κύπρου. Τα στοιχεία των επιχειρήσεων αυτών βρίσκονται στην ιστοσελίδα του ΧΑΚ (<http://www.cse.com.cy/>).

Σύμφωνα με τον Κώδικα Εταιρικής Διακυβέρνησης οι επιχειρήσεις χωρίζονται σε δύο κατηγορίες. Οι επιχειρήσεις που βρίσκονται στην Κύρια Αγορά, Αγορά Μεγάλων Έργων και Αγορά Ποντοπόρου Ναυτιλίας βάση των κανόνων του Χρηματιστηρίου είναι υποχρεωμένες να έχουν Τμήμα Εσωτερικού Ελέγχου. Οι επιχειρήσεις που βρίσκονται στην Παράλληλη Αγορά, Εναλλακτική Αγορά και Αγορά Επενδυτικών Οργανισμών δεν είναι υποχρεωμένες από τους κανόνες του Χρηματιστηρίου να έχουν Τμήμα Εσωτερικού Ελέγχου.

Ο στόχος της έρευνας είναι η μελέτη της συμπεριφοράς των επιχειρήσεων ως προς τον Εσωτερικό Έλεγχο. Οι επιχειρήσεις που έχουν υποχρεωτικά Εσωτερικό Έλεγχο, δεν λαμβάνονται υπόψη, γιατί δεν τους δίνεται το δικαίωμα επιλογής και η γνώμη τους για τον Εσωτερικό Έλεγχο δεν είναι αντικειμενική.

Επιπλέον, οι επιχειρήσεις που δεν έχουν Εσωτερικό Έλεγχο είτε εντός της επιχείρησης, είτε από εξωγενείς παράγοντες πρέπει να αναφέρουν τους λόγους στην έκθεση του Διοικητικού Συμβουλίου. Με τον τρόπο αυτό, υπάρχει η δυνατότητα της συλλογής των πληροφοριών για τους κυριότερους λόγους που οι επιχειρήσεις αυτές αποφεύγουν τον συστηματικότερο εσωτερικό έλεγχο.

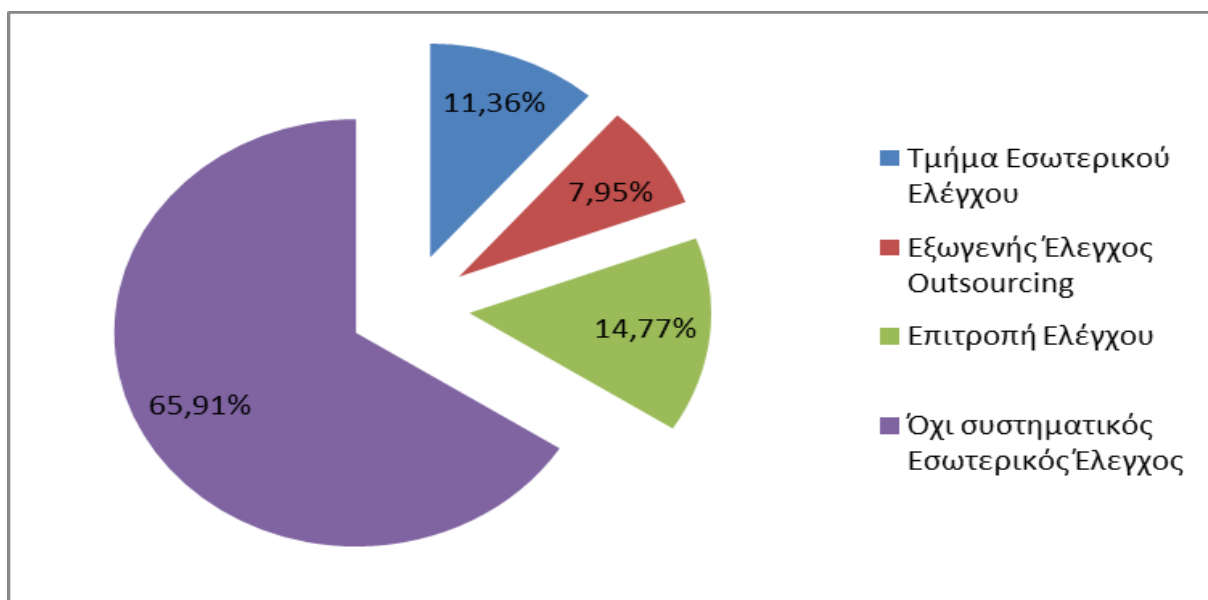
Ο πληθυσμός της έρευνας είναι οι εισηγμένες επιχειρήσεις της Παράλληλης Αγοράς, της Εναλλακτικής Αγοράς και της Αγοράς Επενδυτικών Οργανισμών. Ο συνολικός αριθμός τους ανέρχεται στις 88 εταιρίες. Από τις οικονομικές καταστάσεις, αντλήθηκαν σχόλια της κάθε επιχείρησης για τον εσωτερικό έλεγχο καθώς και όλα τα απαραίτητα στοιχεία της τελευταίας τριετίας, για τον υπολογισμό των επιλεγόμενων προς διερεύνηση και ανάλυση αριθμοδεικτών. Όλοι οι απαιτούμενοι υπολογισμοί καθώς και τα σχεδιαγράμματα για την έρευνα, πραγματοποιήθηκαν με την βοήθεια της Excel.

VI.5. Παρουσίαση Αποτελεσμάτων

Εσωτερικός Έλεγχος στις κυπριακές επιχειρήσεις:

Οι 88 επιχειρήσεις που έλαβαν μέρος στην έρευνα ανήκουν στους κλάδους του εμπορίου, των επενδύσεων, των ασφαλειών, του τουρισμού, της παροχής υπηρεσιών, της μεταποίησης, της βιομηχανίας και της κατασκευής έργων. Από τις 88 επιχειρήσεις, οι 10 διαθέτουν Τμήμα Εσωτερικού Ελέγχου ή ποσοστό 11,36%, οι 7 αναθέτουν τον εσωτερικό τους έλεγχο σε εξωγενείς παράγοντες ή ποσοστό 7,95%, οι 13 έχουν Επιτροπή Ελέγχου ή ποσοστό 14,77%, ενώ οι υπόλοιπες 58 ή ποσοστό 65,91%, επιθεωρούν τα συστήματα εσωτερικού τους ελέγχου, μόνο μια φορά ετησίως.

Σχεδιάγραμμα 1:

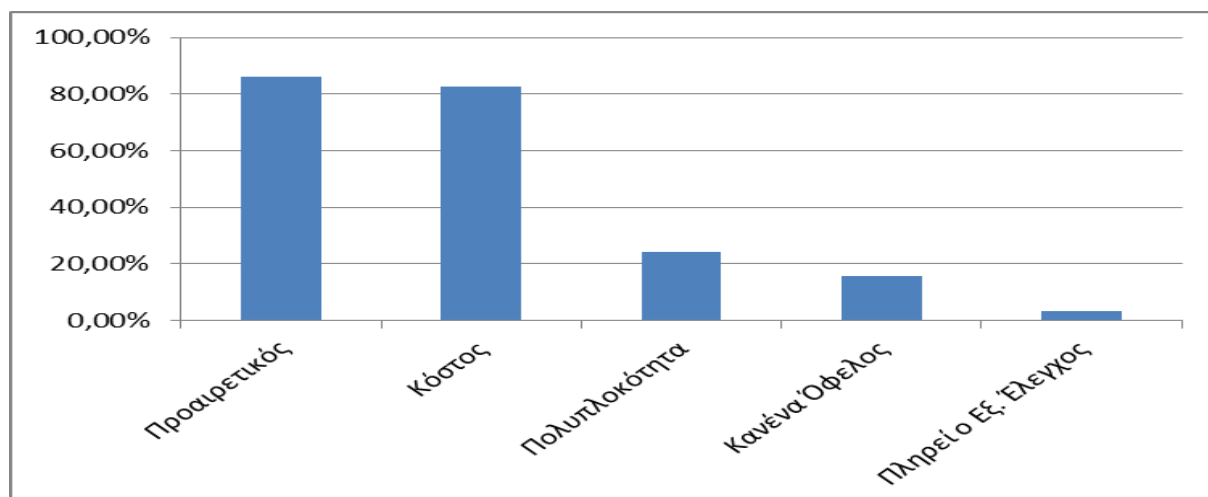
Όπως φαίνεται στο πιο πάνω σχεδιάγραμμα, η πλειοψηφία των επιχειρήσεων δεν διαθέτουν κάποιο άτομο ανεξάρτητο, για να διεξάγει τον εσωτερικό έλεγχο της επιχείρησης σε τακτά χρονικά διαστήματα. Στην έκθεση του Διοικητικού Συμβουλίου αναφέρεται ότι το σύστημα εσωτερικού ελέγχου της επιχείρησης, επιθεωρείται μια φορά το χρόνο από τον Γραμματέα της επιχείρησης ή από άτομο του Διοικητικού Συμβουλίου της επιχείρησης.

Οι κυριότεροι λόγοι, που οι πιο πάνω επιχειρήσεις, δεν έχουν τη δυνατότητα για συστηματικότερο εσωτερικό έλεγχο, είναι οι κατωτέρω:

1. Σύμφωνα με τον Κώδικα Εταιρικής Διακυβέρνησης, η σύσταση Τμήματος Εσωτερικού Ελέγχου ή ο συστηματικότερος έλεγχος είναι προαιρετικός, απάντησαν οι 50 από τις 58 επιχειρήσεις, ποσοστό 86,21%.

2. Το κόστος για τον συστηματικότερο εσωτερικό έλεγχο είναι μεγάλο και δυσανάλογο των οφελημάτων που ενδέχεται να έχει η επιχείρηση δήλωσαν οι 48 επιχειρήσεις, ποσοστό 82,76%.
3. Με την αναβάθμιση του ρόλου του Εσωτερικού Ελεγκτή θα αυξηθεί η γραφειοκρατία της επιχείρησης και θα αυξηθεί η πολυπλοκότητα της Διοίκησης, δήλωσαν οι 14 επιχειρήσεις, ποσοστό 24,14%.
4. Η επιχείρηση δεν θα έχει όφελος από τον συστηματικότερο εσωτερικό έλεγχο δήλωσαν οι 9 επιχειρήσεις, ποσοστό 15,52%.
5. Ο εξωτερικός έλεγχος πληρεί την επιχείρηση και έτσι ο εσωτερικός έλεγχος είναι αχρείαστος δήλωσαν 2 επιχειρήσεις, ποσοστό 3,45%.

Σχεδιάγραμμα 2:

Πρωτού περάσει η έρευνα στο επόμενο στάδιο, θα πρέπει να αναφερθεί το γεγονός ότι οι ελεγμένες ετήσιες οικονομικές καταστάσεις των 16 εκ των 88 επιχειρήσεων, έφταναν μέχρι το έτος που έληξε στις 31/12/2012. Οι επιχειρήσεις αυτές δεν έχουν εκδώσει καταστάσεις για το έτος που έληξε στις 31/12/2013, με αποτέλεσμα η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς να τους επιβάλει πρόστιμο.²² Τα δεδομένα για τον Εσωτερικό Έλεγχο των επιχειρήσεων αυτών, αντλήθηκαν από τις ετήσιες οικονομικές εκθέσεις για το έτος που έληξε στις 31/12/2012, ενώ των υπόλοιπων επιχειρήσεων ελήφθησαν από τις ετήσιες οικονομικές εκθέσεις για το έτος που έληξε στις 31/12/2013.

Μέσα από τα δεδομένα της έρευνας, από τις 88 επιχειρήσεις οι 58 δεν έχουν τακτικό εσωτερικό έλεγχο, ενώ οι υπόλοιπες 30 δίνουν περισσότερη σημασία στον έλεγχο της

²² <http://www.cysec.gov.cy/el-GR/public-info/decisions/>

επιχείρησης. Η επιλογή των επιχειρήσεων αυτών δεν είναι τυχαία, διότι οι μεγάλες επιχειρήσεις, αποτελούν πρότυπο των μικρότερων επιχειρήσεων. Η πλειοψηφία των μεγάλων επιχειρήσεων, ενώ έχουν τη δυνατότητα να επομίστουν το κόστος για συστηματικό έλεγχο, επιλέγουν να μην το πράξουν. Εάν γινόταν μια αντίστοιχη έρευνα σε μικρότερες ως προς το μέγεθος επιχειρήσεις, το πιθανότερο είναι οι επιχειρήσεις με τακτικό έλεγχο, να ήταν ακόμα λιγότερες. Τελικά, οι κυπριακές επιχειρήσεις δεν δίνουν στον Εσωτερικό Έλεγχο της επιχείρησης τη δέουσα σημασία και σε θέματα Εσωτερικού Ελέγχου, η Κύπρος βρίσκεται πίσω σε σχέση με άλλες ανεπτυγμένες χώρες. Στην Ελλάδα για παράδειγμα, οι αποφάσεις της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς υποχρεώνουν τις εισηγμένες στο Χρηματιστήριο εταιρείες και οργανισμούς, να έχουν Τμήμα Εσωτερικού Ελέγχου.²³

Οι Επιλογές των επιχειρήσεων:

Οι επιλογές των επιχειρήσεων ως προς τον συστηματικότερο έλεγχο, εξαρτώνται από την συχνότητα του ελέγχου που επιθυμεί να έχει η επιχείρηση, σε σχέση με το μέγεθος, τη δομή και τις λειτουργίες της.

Οι τράπεζες για παράδειγμα, έχουν μεγάλο μέγεθος και περίπλοκη δομή και λειτουργία, με αποτέλεσμα να χρειάζονται επί καθημερινής βάσεως Εσωτερικό Ελεγκτή. Η πλειοψηφία των επιχειρήσεων όμως, δεν έχουν το μέγεθος των τραπεζών. Η επιθεώρηση των συστημάτων του εσωτερικού τους ελέγχου πιθανό να είναι αναγκαία κάθε δύο ή τρεις μήνες. Αναλόγως της συχνότητας που επιθυμεί τον εσωτερικό έλεγχο η κάθε επιχείρηση, επιλέγει τη μέθοδο ελέγχου που της ταιριάζει.

Σύμφωνα με την συχνότητα των ελέγχων, οι επιλογές κατατάσσονται:

1. Τμήμα Εσωτερικού Ελέγχου (Μεγάλη Συχνότητα)
2. Εσωτερικός Έλεγχος από Ελεγκτικούς Οίκους (Μέτρια Συχνότητα)
3. Επιτροπή Ελέγχου (Μικρή Συχνότητα)

Πίνακας 1:

Επιλογή	Πλεονεκτήματα	Μειονεκτήματα
Τμήμα Εσωτερικού	• Αυξημένη συχνότητα των	• Μεγαλύτερο κόστος από

²³ Παπαστάθης Π., Ο Σύγχρονος Εσωτερικός Έλεγχος (Internal Audit), 2003

Ελέγχου	<p>ελέγχων.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Μείωση Κόστους Εξωτερικού Ελέγχου. • Εξειδικευμένοι Εσωτερικοί Ελεγκτές. • Συμβουλευτικές Υπηρεσίες για τη διαχείριση επιχειρησιακών κινδύνων. • Ανεξαρτησία Ελεγκτών 	<p>τις άλλες επιλογές</p> <ul style="list-style-type: none"> • Απαιτείται χρόνος για την οργάνωση και διεύθυνση του τμήματος
Υπηρεσίες Εσωτερικού Ελέγχου	<ul style="list-style-type: none"> • Οι ελεγκτές, είναι πιο έμπειροι λόγω της πληθώρας των επιχειρήσεων που αναλαμβάνουν • Μείωση Κόστους Εξωτερικού ελέγχου • Εκσυγχρονισμός των συστημάτων εσωτερικού ελέγχου • Ανεξαρτησία Ελεγκτών 	<ul style="list-style-type: none"> • Μεγαλύτερο κόστος από την Επιτροπή Ελέγχου • Επιθεωρήσεις μόνο στο σύστημα εσωτερικού ελέγχου.
Επιτροπή Ελέγχου	<ul style="list-style-type: none"> • Μικρότερο Κόστος • Ανεξάρτητοι ελεγκτές • Μείωση του κόστους του Εξωτερικού Ελέγχου • Έλεγχος συμμόρφωσης και Διαχείρισης Κινδύνων 	<ul style="list-style-type: none"> • Μικρότερη συχνότητα ελέγχων • Όχι εξειδικευμένοι ελεγκτές

Τα κοινά θετικά χαρακτηριστικά των τριών επιλογών των επιχειρήσεων είναι:

1. η ανεξαρτησία των ατόμων που διεξάγουν τον έλεγχο,
2. η μείωση του κόστους του Εξωτερικού Ελέγχου της επιχείρησης,
3. η τακτική επιθεώρηση των συστημάτων εσωτερικού ελέγχου.

Η ανεξαρτησία των ατόμων, από την δραστηριότητα που διεξάγουν τον έλεγχο, είναι πολύ σημαντική για την πλήρη, ελεύθερη και ανεμπόδιστη πρόσβαση στις πληροφορίες που

ελέγχονται. Η ανεξαρτησία προσδίδει κύρος, αντικειμενικότητα και αποτελεσματικότητα στον έλεγχο.²⁴

Στα πρότυπα ελέγχου των Εξωτερικών Ελεγκτών περιλαμβάνεται και η αξιολόγηση εσωτερικής οργάνωσης και ελέγχου (evaluation of internal control). Η σημασία της μελέτης και η αξιολόγηση του εσωτερικού ελέγχου, έγκειται στο γεγονός ότι η ικανοποιητική ποιότητα τούτου θα περιορίσει το εύρος των ελέγχων. Σε περίπτωση που διαπιστώνεται σοβαρή αδυναμία στην εσωτερική οργάνωση της επιχείρησης, ο Εξωτερικός Ελεγκτής θα επεκτείνει το πρόγραμμα ελέγχου. Το κόστος του Εξωτερικού Ελέγχου, είναι ανάλογο με το εύρος των ελέγχων που θα πραγματοποιήσει ο Εξωτερικός Ελεγκτής. Εάν μειωθεί το εύρος των ελέγχων τότε μειώνεται και το κόστος.²⁵

Η τακτική επιθεώρηση των συστημάτων του εσωτερικού ελέγχου, έχει στόχο την ομαλή λειτουργία του οργανισμού. Περιοσσότερη εμβάθυνση για τον επιθεώρηση θα γίνει στο κομμάτι σύγκρισης των αριθμοδεικτών.

Από τις 88 επιχειρήσεις που έλαβαν μέρος στην έρευνα, οι 10 είχαν Τμήμα Εσωτερικού Ελέγχου, οι 7 είχαν αναθέσει τον εσωτερικό τους έλεγχο σε ελεγκτικούς οίκους, ενώ οι υπόλοιπες 13 είχαν Επιτροπή Ελέγχου. Οι επιχειρήσεις λαμβάνουν υπόψη τους το κόστος της σύστασης Τμήματος Εσωτερικού Ελέγχου, με αποτέλεσμα να καταφεύγουν κατά πλειοψηφία στις δύο εναλλακτικές λύσεις. Αξίζει να αναφερθεί ότι οι επιχειρήσεις που διαθέτουν Τμήμα Εσωτερικού Ελέγχου και οι επιχειρήσεις που αναθέτουν τον εσωτερικό τους έλεγχο σε ελεγκτικούς οίκους, έχουν και Επιτροπή Ελέγχου. Οι Εσωτερικοί Ελεγκτές έχουν γνώση για τους ελέγχους και αποτελούν ανεξάρτητους συμβούλους για την επιχείρηση, έτσι αποτελούν μέλη της Επιτροπής Ελέγχου.

Οι Λόγοι που οι επιχειρήσεις αποφεύγουν τον συστηματικότερο έλεγχο:

Ο κυριότερος λόγος που η πλειοψηφία των κυπριακών επιχειρήσεων, δεν επιθεωρούν τα συστήματα εσωτερικού τους ελέγχου, περισσότερες φορές μέσα στο χρόνο, είναι γιατί δεν είναι υποχρεωμένοι. Ενδεχομένως πίσω από αυτή την απάντηση να κρύβεται και η αντίδραση μερικών ανθρώπων έναντι του ελέγχου. Σύμφωνα με τους Εσωτερικούς Ελεγκτές στις επιχειρήσεις, υπάρχουν αντιδράσεις ως προς την λέξη «έλεγχος». Οι εργαζόμενοι πιστεύουν

²⁴ Παπαστάθης Π., Ο Σύγχρονος Εσωτερικός Έλεγχος (Internal Audit), 2003

²⁵ Κάντζος Κ. και Α. Χονδράκη, Ελεγκτική – Θεωρία και Πρακτική, 2006

ότι ο Ελεγκτής θα αμφισβητήσει τη δουλειά και τα προσόντα τους, μειώνοντας τους μπροστά στους προϊστάμενους, στους υφιστάμενους και στους υπόλοιπους συναδέλφους τους. Η επιθεώρηση των συστημάτων εσωτερικού ελέγχου έχει ως στόχο, τον έλεγχο των λειτουργιών της επιχείρησης, κατά πόσο αυτές εφαρμόζονται σωστά και αν υπάρχουν αδυναμίες να προτείνονται οι κατάλληλες λύσεις. Οι εργαζόμενοι, θα πρέπει να λάβουν σοβαρά υπόψη τις συμβουλές του Ελεγκτή για να αντιμετωπιστούν οι αδυναμίες του συστήματος και να γίνουν και οι ίδιοι παραγωγικότεροι μέσω των υγιεινών λειτουργιών της επιχείρησης. Η μη αποδοχή του Εσωτερικού Ελέγχου, πηγάζει από την έλλειψη διαμόρφωσης πολιτικής και ελεγκτικής κουλτούρας.²⁶

Ο δεύτερος στη σειρά λόγος, είναι ότι το κόστος που θα έχει η επιχείρηση θα είναι δυσανάλογο των οφελημάτων. Οι επιχειρήσεις επωμίζονται το υψηλό κόστος του εξωτερικού τους ελέγχου, για σκοπούς φορολόγησης. Στις δύσκολες εποχές που διανύουν οι επιχειρήσεις το κόστος για επιπλέον έλεγχο στο εσωτερικό της επιχείρησης, δεν βρίσκεται στις πρώτες τους προτεραιότητες, ειδικά όταν λαμβάνουν πολύ σοβαρά υπόψη τους, το κόστος της κάθε λειτουργίας της επιχείρησης. Όμως, αυτό που θα έπρεπε να ληφθεί υπόψη από πλευράς επιχείρησης, είναι το γεγονός ότι ο εσωτερικός έλεγχος, μειώνει τα έξοδα του εξωτερικού ελέγχου και μειώνει το κόστος από την έγκαιρη αντιμετώπιση των κινδύνων. Άρα το κόστος για την επιχείρηση δεν είναι τόσο μεγάλο όσο εκτιμάται αρχικά.

Αρκετές επιχειρήσεις έχουν πολύ απλή δομή και λίγους εργαζόμενους. Η εμπλοκή Εσωτερικού Ελεγκτή στη δομή της επιχείρησης, θα είχε ως αποτέλεσμα την αύξηση της γραφειοκρατίας και την πολυπλοκότητα της επιχείρησης. Οι επιχειρήσεις αυτές, έχουν τη δυνατότητα να αναθέσουν τον εσωτερικό τους έλεγχο σε ελεγκτικούς οίκους.

Σε αυτό το σημείο αξίζει να αναφερθεί ότι υπήρχαν επιχειρήσεις που απάντησαν ότι ο Εξωτερικός Ελεγκτής συμβουλεύει τις επιχειρήσεις για το συστήματα εσωτερικού ελέγχου. Όπως αναφέρθηκε, ο Εξωτερικός Ελεγκτής αξιολογεί τα συστήματα εσωτερικού ελέγχου για να αποφασίσει το εύρος των ελεγκτικών διαδικασιών. Η λειτουργίες όμως που ενδιαφέρουν τον Εξωτερικό Ελεγκτή και είναι σε αυτές που θα δώσει βάση για την εξαγωγή των συμπερασμάτων του, είναι η εσωτερική οργάνωση του Λογιστηρίου, των αποθηκών και της μηχανογράφησης. Με τον συστηματικό έλεγχο της ποιότητας των συστημάτων εσωτερικού ελέγχου, επιτυγχάνονται έλεγχοι σε όλα τα τμήματα της επιχείρησης, βελτιώνονται οι λειτουργίες και οι η επιχείρηση γίνεται αποδοτικότερη σε όλους τους τομείς. Εξάλλου, η

²⁶ Παπαστάθης Π., Ο Σύγχρονος Εσωτερικός Έλεγχος (Internal Audit), 2003

συσχέτιση των ελέγχων δεν σημαίνει ότι υπάρχουν ομοιότητες μεταξύ τους. Οι δύο έλεγχοι διαφέρουν ως προς τον στόχο, τον προσανατολισμό και τη μεθοδολογία.²⁷

Η επιθεώρηση των συστημάτων εσωτερικού ελέγχου των πάνω επιχειρήσεων, διενεργείται μια φορά το χρόνο. Η διαπίστωση ότι πιθανό κάποιος να διαπράττει κάποια απάτη εις βάρος της επιχείρησης, πιθανό να μην διαφανεί έγκαιρα. Επιπλέον, οι επιχειρηματικοί κίνδυνοι, δυστυχώς δεν έχουν συγκεκριμένο χρόνο εμφάνισης. Ο έλεγχος σε τακτά χρονικά διαστήματα, ενδεχομένως να εντοπίσει κάποιο επιχειρηματικό κίνδυνο. Εφόσον ληφθούν τα κατάλληλα μέτρα, ο κίνδυνος θα αντιμετωπιστεί έγκαιρα και όσο το δυνατό πιο αναίμακτα για την επιχείρηση. Ενώ όταν ο έλεγχος γίνεται μια φορά το χρόνο, οι κίνδυνοι δεν εντοπίζονται έγκαιρα με αποτέλεσμα το κόστος να είναι μεγαλύτερο για την επιχείρηση.

Η ανεξαρτησία του ατόμου που διενεργεί τον έλεγχο, αποτελεί μια από τις κύριες προϋποθέσεις για την αποτελεσματικότερη και αντικειμενικότερη διεξαγωγή του ελέγχου. Επιπλέον, η γνώση και η εξειδίκευση, διαδραματίζουν πολύ σημαντικό ρόλο, στην άμεση αντιμετώπιση των προβλημάτων που παρουσιάζονται. Η πλειοψηφία των κυπριακών επιχειρήσεων, αναθέτουν τον έλεγχο των συστημάτων του εσωτερικού τους ελέγχου, σε εξαρτώμενα προς την επιχείρηση άτομα. Με τον τρόπο αυτό, υπάρχει η πιθανότητα, το άτομο που διαπράττει απάτη εις βάρος της επιχείρησης, να είναι ταυτόχρονα και αυτός που διενεργεί τον έλεγχο. Επιπρόσθετα, το άτομο που είναι υπεύθυνο για την επιθεώρηση των συστημάτων του εσωτερικού τους ελέγχου, σε αρκετές περιπτώσεις ορίζεται ο Γραμματέας της επιχείρησης. Ο Γραμματέας της επιχείρησης, λόγω της έλλειψης γνώσεων για τα προβλήματα που ενδεχομένως να συναντήσει στην επιθεώρηση, πιθανό να μην αντιληφθεί την ύπαρξη τους.

VI.6. Σύγκριση Αριθμοδεικτών

Σε αυτό το τμήμα της εργασίας πραγματοποιείται η σύγκριση των αριθμοδεικτών. Σε κάθε περίπτωση, εξετάζεται η κίνηση του αριθμοδείκτη στην τριετία από το 2011 μέχρι το 2013. Έπειτα λαμβάνεται ο μέσος όρος της τριετίας. Οι μέσοι όροι καθώς και οι τυπικές αποκλίσεις στους αριθμοδείκτες, υπολογίζονται με την βοήθεια του Excel.

Λόγω της έλλειψης στοιχείων, το δείγμα για τη σύγκριση και ανάλυση σύγκριση των αριθμοδεικτών περιορίστηκε στις 72 επιχειρήσεις. Λόγω της οικονομικής ύφεσης πολλές

²⁷ Αντώνης Α. Παπάς, Εισαγωγή στην Ελεγκτική, 1999

επιχειρήσεις παρουσιάζουν αριθμοδείκτες με ακραίες τιμές. Η εξεύρεση του κατώτατου ορίου και του ανώτατου ορίου των τιμών, απαιτεί την εξεύρεση του ενδοτεταρτομοριακού εύρους (IQR). Όσες τιμές είναι μικρότερες από $Q1-1,5* IQR$, είτε είναι μεγαλύτερες από $Q3+1,5* IQR$, θεωρούνται ακραίες τιμές. Οι επιχειρήσεις που έχουν ακραίες τιμές εξειρούνται από τον υπολογισμό του αριθμοδείκτη.

Οι επιχειρήσεις χωρίστηκαν σε ομάδες. Η πρώτη ομάδα, αποτελείται από τις επιχειρήσεις που είτε διαθέτουν Τμήμα Εσωτερικού Ελέγχου, είτε αναθέτουν τον Εσωτερικό τους Έλεγχο σε εξωγενείς παράγοντες είτε διαθέτουν Επιτροπή Ελέγχου. Το κοινό στοιχείο αυτής της ομάδας των επιχειρήσεων, είναι το γεγονός ότι τα συστήματα εσωτερικού τους ελέγχου επιθεωρούνται τακτικά, από ανεξάρτητα προς την επιχείρηση άτομα. Στο σύνολο, οι επιχειρήσεις αυτές φτάνουν τις 25 στον αριθμό. Η δεύτερη ομάδα αποτελείται από τις υπόλοιπες 47 επιχειρήσεις, στις οποίες τα συστήματα εσωτερικού ελέγχου επιθεωρούνται μόνο μια φορά το χρόνο, από άτομο που εργάζεται στην επιχείρηση.

Σύγκριση Αριθμοδείκτη P/E:

Το δείγμα στον υπολογισμό του αριθμοδείκτη P/E, αποτελείται από 22 επιχειρήσεις της πρώτης ομάδας έναντι 35 επιχειρήσεων της δεύτερης ομάδας. Οι υπόλοιπες επιχειρήσεις επέδειξαν ακραίες τιμές στον αριθμοδείκτη και για την αποφυγή στατιστικών επιδράσεων που οφείλονται σε ακραίες τιμές, δεν λαμβάνονται υπόψη στη σύγκριση.

Πίνακας 2:

		2011	2012	2013	M.T.
Συστηματικός Έλεγχος (n=22)	Μέση Τιμή	-0,01	0,00	0,06	0,02
	Τυπική Απόκλιση	0,10	0,20	0,25	0,11
Έλεγχος μια φορά το χρόνο (n=35)	Μέση Τιμή	0,00	-0,05	-0,04	-0,03
	Τυπική Απόκλιση	0,20	0,10	0,19	0,09

Έλεγχος υποθέσεων:

H_0 : Οι μέσες τιμές της τριετίας, του Αριθμοδείκτη P/E, της δεύτερης ομάδας επιχειρήσεων, είναι μεγαλύτερες ($\mu_1 - \mu_2 \leq 0$)

H_1 : Οι μέσες τιμές της τριετίας, του Αριθμοδείκτη P/E, της πρώτης ομάδας επιχειρήσεων, είναι μεγαλύτερες ($\mu_1 - \mu_2 > 0$)

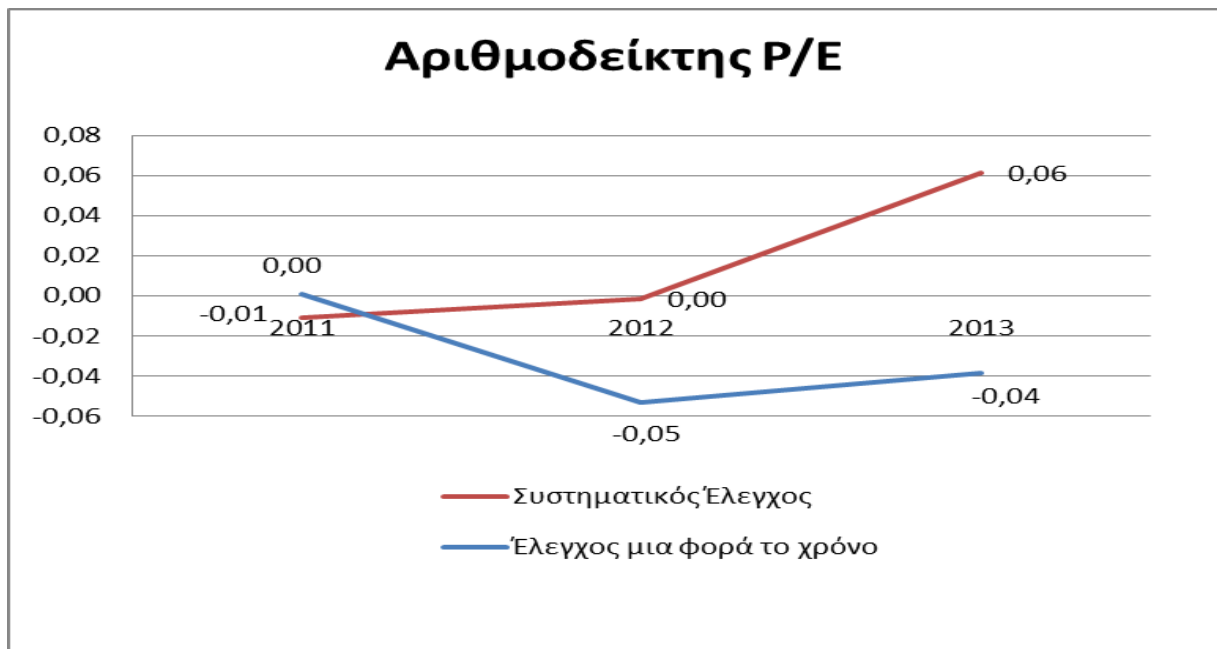
Σύμφωνα με τη στατιστική ανάλυση ο έλεγχος είναι μονόπλευρος. Το επίπεδο σημαντικότητας ορίζεται για όλες τις συγκρίσεις $\alpha = 5\%$. Το πλήθος είναι μεγάλο γιατί $n_1 + n_2 > 30$ και τα δείγματα είναι ανεξάρτητα.

Έλεγχος Διασποράς Μεταβλητών: Μέσω της στατιστικής F, θα διαπιστωθεί εάν οι διαπορές των δύο ομάδων είναι ίσες. Το $F=1,4$, δεν εμπίπτει στην απορριπτική περιοχή της H_0 ($F \geq F_{21;34;0,025}$ & $F \leq F_{21;34;0,975}$), άρα με επίπεδο σημαντικότητας 5% , οι διασπορές θεωρούνται ίσες.

Η διασπορά του πληθυσμού είναι άγνωστη. Για τον έλεγχο της υπόθεσης των μέσων τιμών θα γίνει χρήση της t-στατιστικής με 55 βαθμούς ελευθερίας ($n_1 + n_2 - 2$). Η στατιστική t υπολογίζεται $t=1,873 \geq t_{55;0,05}$ και εμπίπτει στην απορριπτική περιοχή της H_0 .

Με 95% ασφάλεια, η μέση τιμή του Αριθμοδείκτη P/E στις επιχειρήσεις με συστηματικό έλεγχο για την τριετία από το 2011 μέχρι το 2013 ήταν μεγαλύτερη από την αντίστοιχη των επιχειρήσεων της δεύτερης ομάδας.

Σχεδιάγραμμα 3:

Οι αρνητικές τιμές του αριθμοδείκτη P/E, οφείλονται κυρίως στις μεγάλες ζημιές χρήσεως των επιχειρήσεων. Οι πρώτη ομάδα επιχειρήσεων, κατάφερε την τριετία αυτή να αυξήσει τις τιμές του αριθμοδείκτη, με αποκορύφωμα να φτάσει στο 0,06 το 2013. Η αύξηση στις τιμές

του Δείκτη ανέρχεται στις 0,07 μονάδες. Όσον αφορά την κίνηση του αριθμοδείκτη για λογαριασμό της δεύτερης ομάδας, κατέδειξε πτώση το 2012, καταλήγοντας σε μικρή αύξηση το 2013, χωρίς να καταφέρει να αποφύγει τις αρνητικές τιμές. Η συνολική πτώση του δείκτη ανήλθε στις 0,04 μονάδες.

Σύγκριση Αριθμοδείκτη Γενικής Ρευστότητας:

Το δείγμα στον υπολογισμό του αριθμοδείκτη Γενικής Ρευστότητας, αποτελείται από 21 επιχειρήσεις της πρώτης ομάδας έναντι 41 επιχειρήσεων της δεύτερης ομάδας. Στους υπολογισμούς των μέσων τιμών του αριθμοδείκτη, μερικές επιχειρήσεις επέδειξαν ακραίες τιμές λόγω του κλάδου τους. Παραδείγματος χάριν οι επενδυτικές επιχειρήσεις έδειξαν τιμές πολύ μεγαλύτερες από το 10:1 γιατί δεν έχουν μεγάλα ποσά για βραχυπρόθεσμες υποχρεώσεις.

Πίνακας 3:

		2011	2012	2013	Μ.Τ.
Συστηματικός Έλεγχος (n=21)	Μέση Τιμή	2,08	1,38	1,43	1,63
	Τυπική Απόκλιση	3,27	1,46	1,73	1,87
Έλεγχος μια φορά το χρόνο (n=41)	Μέση Τιμή	2,39	2,12	1,96	2,16
	Τυπική Απόκλιση	2,34	2,06	2,10	2,08

Έλεγχος υποθέσεων:

Λόγω της μεγαλύτερης μέσης τιμής των επιχειρήσεων της δεύτερης ομάδας η υπόθεση μετατρέπεται ως εξής:

H_0 : Οι μέσες τιμές της τριετίας, του Δείκτη Γενικής Ρευστότητας, της πρώτης ομάδας επιχειρήσεων, είναι μεγαλύτερες ($\mu_2 - \mu_1 \leq 0$)

H_1 : Οι μέσες τιμές της τριετίας του Δείκτη Γενικής Ρευστότητας, της δεύτερης ομάδας επιχειρήσεων, είναι μεγαλύτερες ($\mu_2 - \mu_1 > 0$)

Ο έλεγχος είναι μονόπλευρος, με επίπεδο σημαντικότητας $\alpha = 5\%$ και το δείγμα θεωρείται μεγάλο αφού $n_1 + n_2 > 30$. Τα δείγματα είναι ανεξάρτητα.

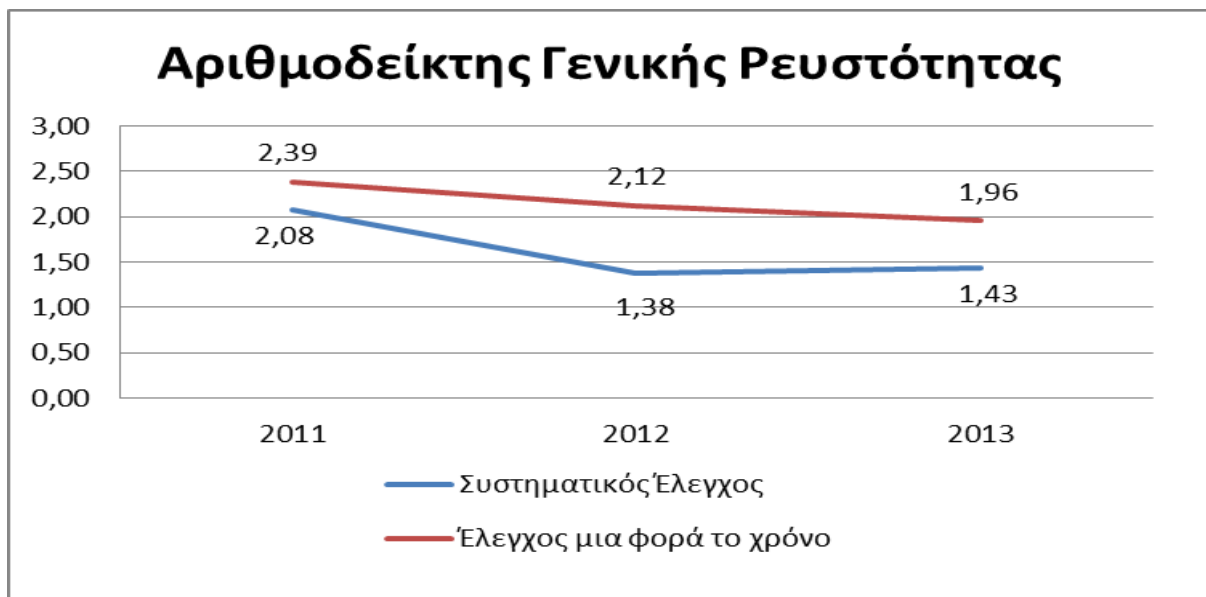
Έλεγχος Ισότητας Διασπορών:

Μέσω της στατιστικής F, θα διαπιστωθεί εάν οι διαπορές των δύο ομάδων είναι ίσες. Το $F=1,23$, δεν εμπίπτει στην απορριπτική περιοχή της H_0 ($F \geq F_{20;40;0,025}$ & $F \leq F_{20;40;0,975}$), άρα με επίπεδο σημαντικότητας 5%, οι διασπορές θεωρούνται ίσες.

Η διασπορά του πληθυσμού είναι άγνωστη. Ο έλεγχος της υπόθεσης των μέσων τιμών, θα γίνει με τη χρήση της t-στατιστικής με 60 βαθμούς ελευθερίας ($n_1 + n_2 - 2$). Η στατιστική t παίρνει την τιμή $t=0,98 < t_{60;0,05}$. Δεν εμπίπτει στην απορριπτική περιοχή της H_0 και δεν μπορούμε να απορρίψουμε την αρχική υπόθεση.

Με 95% ασφάλεια, η μέση τιμή του Αριθμοδείκτη Γενικής Ρευστότητας στις επιχειρήσεις με έλεγχο μια φορά το χρόνο, για την τριετία από το 2011 μέχρι το 2013 δεν ήταν μεγαλύτερη από την αντίστοιχη των επιχειρήσεων της πρώτης ομάδας.

Σχεδιάγραμμα 4:

Οι ιδανικές τιμές για τον Δείκτη Γενικής Ρευστότητας είναι οι τιμές κοντά στον αριθμό 2. Ενώ οι δύο ομάδες επιχειρήσεων, ξεκίνησαν με τους καλύτερους οiwονούς το 2011, έχοντας τιμές Δείκτη άνω των 2 μονάδων, κατέλειξαν το 2012 να έχουν πτώση. Η πρώτη ομάδα κατάφερε να αυξήσει τις τιμές του δείκτη το 2013 στο 1,43, όμως κατέδειξε συνολική πτώση 0,65 στην τιμή του Δείκτη. Η δεύτερη ομάδα συνέχισε την καθοδική πορεία, καταγράφοντας

το 2013 τιμή 1,96 και συνολική πτώση 0,43 στις τιμές του Δείκτη από το 2011 μέχρι το 2013.

Σύγκριση του Δείκτη Συνολικής Δανειακής Επιβάρυνσης:

Το δείγμα στον υπολογισμό του Δείκτη Συνολικής Δανειακής Επιβάρυνσης, αποτελείται και από τις 25 επιχειρήσεις της πρώτης ομάδας, έναντι 45 επιχειρήσεων της δεύτερης ομάδας που δύο επιχειρήσεις επέδειξαν ακραίες τιμές.

Πίνακας 4:

		2011	2012	2013	Μ.Τ.
Συστηματικός Έλεγχος (n=25)	Μέση Τιμή	43,88%	45,01%	45,78%	44,89%
	Τυπική Απόκλιση	0,28	0,29	0,31	0,29
Έλεγχος μια φορά το χρόνο (n=45)	Μέση Τιμή	37,57%	40,10%	42,64%	40,10%
	Τυπική Απόκλιση	0,24	0,24	0,25	0,24

Έλεγχος υποθέσεων:

H_0 : Οι μέσες τιμές των ποσοστών της τριετίας, του Δείκτη Γενικής Δανειακής Επιβάρυνσης, της δεύτερης ομάδας επιχειρήσεων, είναι μεγαλύτερες ($\rho_1 - \rho_2 \leq 0$)

H_1 : Οι μέσες τιμές των ποσοστών της τριετίας, του Δείκτη Γενικής Δανειακής Επιβάρυνσης, της πρώτης ομάδας επιχειρήσεων, είναι μεγαλύτερες ($\rho_1 - \rho_2 > 0$)

Ο έλεγχος είναι μονόπλευρος, με επίπεδο σημαντικότητας $\alpha = 5\%$ και $n_1 + n_2 > 30$. Τα δείγματα είναι ανεξάρτητα.

Έλεγχος Ισότητας Διασπορών: Μέσω της στατιστικής F, θα διαπιστωθεί εάν οι διαφορές των δύο ομάδων είναι ίσες. Το $F=1,46$, δεν εμπίπτει στην απορριπτική περιοχή της H_0 ($F \geq F_{24;44;0,025}$ & $F \leq F_{24;44;0,975}$), άρα με επίπεδο σημαντικότητας 5%, οι διασπορές θεωρούνται ίσες.

Η διασπορά του πληθυσμού είναι άγνωστη. Ο έλεγχος της υπόθεσης των μέσων τιμών, θα γίνει με τη χρήση της Z-στατιστικής. Η στατιστική Z, παίρνει την τιμή $Z=0.388 < z_{0,05}$. Δεν

εμπίπτει στην απορριπτική περιοχή της H_0 , με αποτέλεσμα να μην υπάρχει η δυνατότητα απόρριψης της αρχικής υπόθεσης.

Με 95% ασφάλεια, η μέση τιμή των ποσοστών του Αριθμοδείκτη Γενικής Δανειακής Επιβάρυνσης στις επιχειρήσεις με συστηματικό έλεγχο, για την τριετία από το 2011 μέχρι το 2013 δεν ήταν μεγαλύτερη από την αντίστοιχη μέση τιμή των ποσοστών των επιχειρήσεων της δεύτερης ομάδας.

Σχεδιάγραμμα 5:

Οι δύο ομάδες επιχειρήσεων, φαίνεται να έχουν αυξήσεις στις τιμές μέσες τιμές των Δεικτών Συνολικής Δανειακής Επιβάρυνσης. Οι τιμές του Δείκτη για την πρώτη ομάδα επιχειρήσεων, ξεκινούν το 2011 από το 43,88% και καταλήγουν το 2013 στο 45,78%, καταγράφοντας ποσοστιαία αύξηση 1,9%. Οι επιχειρήσεις της δεύτερης ομάδας, επέδειξαν μεγαλύτερη ποσοστιαία αύξηση, καθώς από το 37,57% που ξεκίνησαν το 2011 έφτασαν στο 42,64% το 2013, καταγράφοντας αύξηση 5,07%.

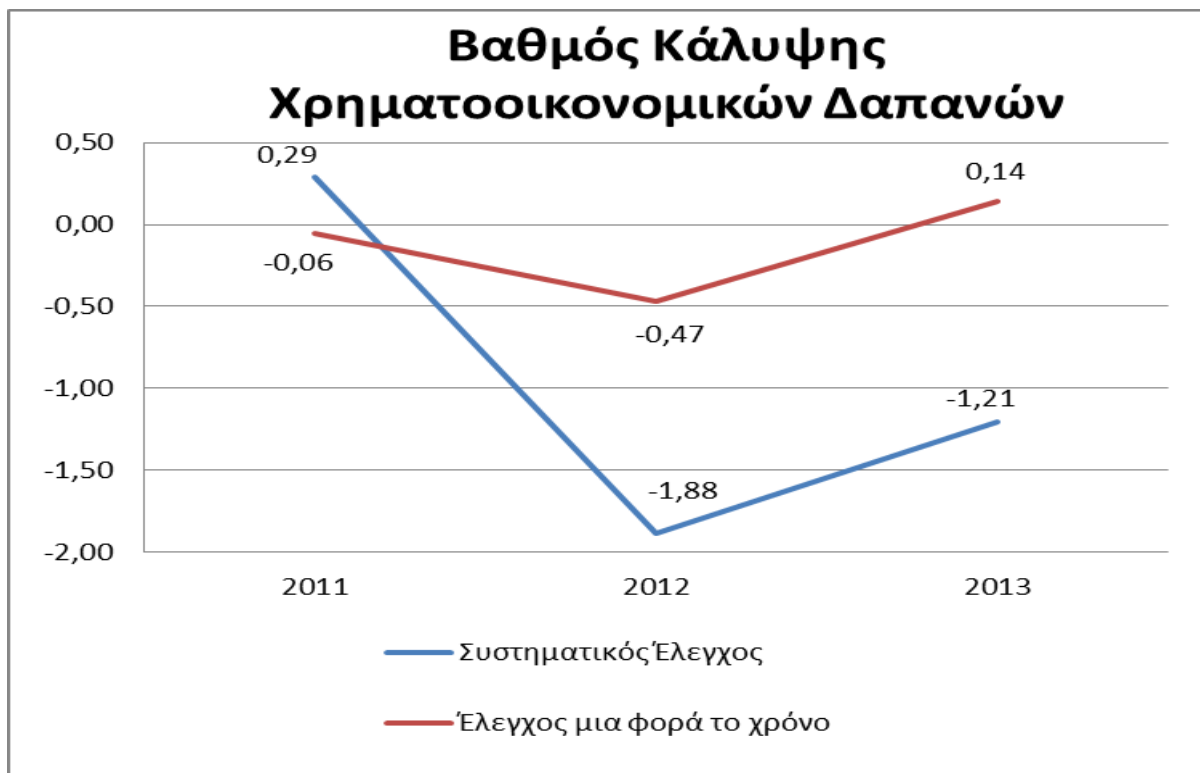
Σύγκριση του Βαθμού Κάλυψης Χρηματοοικονομικών Δαπανών:

Το συνολικό δείγμα στον υπολογισμό του Βαθμού Κάλυψης Χρηματοοικονομικών δαπανών, αποτελείται από 18 επιχειρήσεις της πρώτης ομάδας, έναντι 34 επιχειρήσεων της δεύτερης ομάδας. Αρκετές επιχειρήσεις έδειξαν ακραίες τιμές, γιατί είχαν μεγάλες ζημιές την τελευταία τριετία. Τα αποτελέσματα κατά την τριετία εμφανίστηκαν ως ακολούθως:

Πίνακας 5:

		2011	2012	2013	Μ.Τ.
Συστηματικός Έλεγχος (n=18)	Μέση Τιμή	0,29	-1,88	-1,21	-0,93
	Τυπική Απόκλιση	2,36	5,84	3,58	3,08
Έλεγχος μια φορά το χρόνο (n=34)	Μέση Τιμή	-0,06	-0,47	0,14	-0,13
	Τυπική Απόκλιση	4,83	4,26	3,09	3,15

Σχεδιάγραμμα 6:

Η σύγκριση των δεικτών δεν είναι εφικτή γιατί οι πλείστες επιχειρήσεις παρουσιάζουν αρνητικές τιμές. Οι επιχειρήσεις δυσκολεύονται να καλύψουν τις χρηματοοικονομικές τους δαπάνες λόγω των ζημιών από τις εργασίες.

Εντούτοις οι επιχειρήσεις μετά από την πτώση του δείκτη από το 2011 στο 2012, παρατηρούμε ότι ανέκαμψαν το 2013, παρουσιάζοντας καλύτερα αποτελέσματα. Οι επιχειρήσεις της πρώτης ομάδας ενώ κατάφεραν το 2011 να έχουν θετικές τιμές στο δείκτη, εντούτοις το 2012 κατρακύλησαν στο -1,88, ενώ το 2013 κατάφεραν μερική ανάκαμψη και

έφτασαν στο -1,21. Η συνολική μείωση για την τριετία έφτασε στις 1,5 μονάδες του δείκτη. Οι επιχειρήσεις της δεύτερης ομάδας κατάφεραν, από το 2011 ξεκινώντας από αρνητικές τιμές (-0,06), παρά την πτώση του δείκτη το 2012, να επιδείξουν στο τέλος του 2013 θετικές τιμές στο Δείκτη (0,14). Η συνολική αύξηση του δείκτη ανήλθε στις 0,2 μονάδες.

Σύγκριση Αριθμοδείκτη Κυκλοφοριακής Ταχύτητας Ενεργητικού:

Η συμμετοχή των επιχειρήσεων στην σύγκριση του Δείκτη Κυκλοφοριακής Ταχύτητας Ενεργητικού, ανέρχεται στις 23 επιχειρήσεις στην πρώτη ομάδα, έναντι 41 επιχειρήσεων της δεύτερης ομάδας. Οι υπόλοιπες επιχειρήσεις επέδειξαν ακραίες τιμές στον αριθμοδείκτη και για την αποφυγή μεγάλων τυπικών αποκλίσεων, δεν λαμβάνουν μέρος στη σύγκριση.

Πίνακας 6:

		2011	2012	2013	M.T.
Συστηματικός Έλεγχος (n=23)	Μέση Τιμή	0,31	0,34	0,36	0,34
	Τυπική Απόκλιση	0,41	0,31	0,31	0,32
Έλεγχος μια φορά το χρόνο (n=41)	Μέση Τιμή	0,20	0,15	0,13	0,16
	Τυπική Απόκλιση	0,25	0,22	0,19	0,21

Έλεγχος υποθέσεων:

H_0 : Οι μέσες τιμές της τριετίας, του Δείκτη Κυκλοφοριακής Ταχύτητας Ενεργητικού, της δεύτερης ομάδας επιχειρήσεων, είναι μεγαλύτερες ($\mu_1 - \mu_2 \leq 0$)

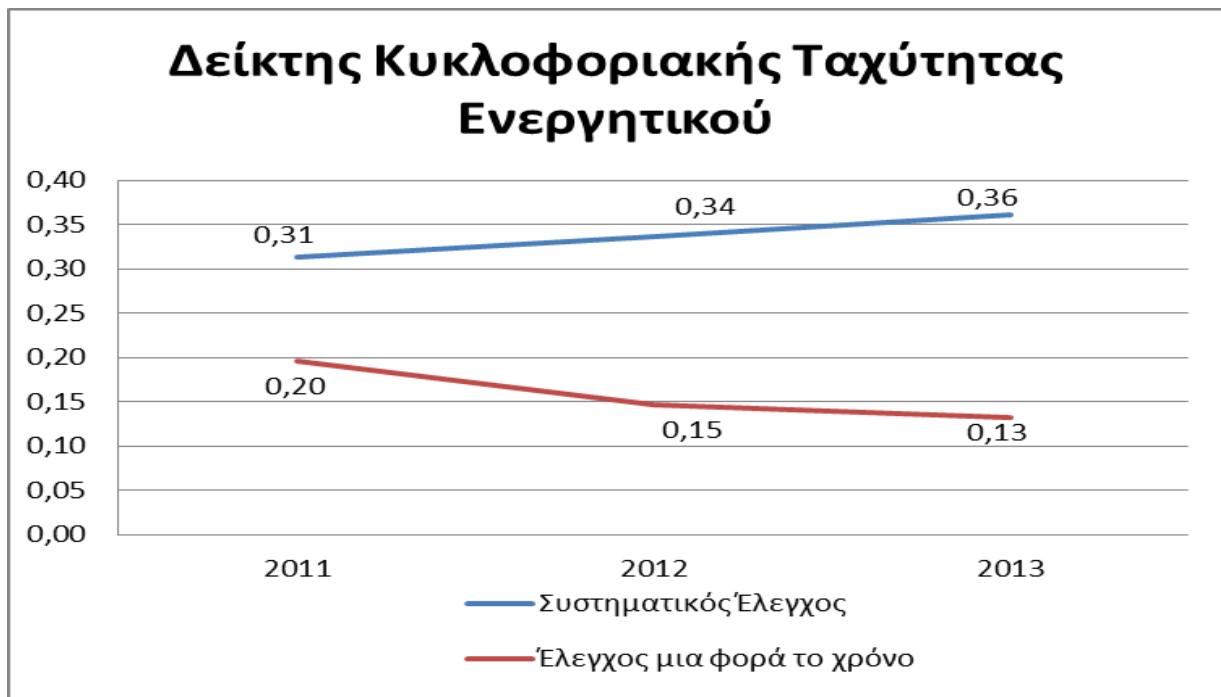
H_1 : Οι μέσες τιμές της τριετίας, του Δείκτη Κυκλοφοριακής Ταχύτητας Ενεργητικού, της πρώτης ομάδας επιχειρήσεων, είναι μεγαλύτερες ($\mu_1 - \mu_2 > 0$)

Ο έλεγχος είναι μονόπλευρος, με επίπεδο σημαντικότητας $\alpha = 5\%$ και $n_1 + n_2 > 30$. Τα δείγματα είναι ανεξάρτητα. Μέσω της στατιστικής F, θα διαπιστωθεί εάν οι διαπορές των δύο ομάδων είναι ίσες. Το $F=2.32$, και εμπίπτει στην απορριπτική περιοχή της H_0 ($F \geq F_{22;40;0,025} \& F \leq F_{22;40;0,975}$), άρα με επίπεδο σημαντικότητας 5% , οι διαπορές θεωρούνται άνισες.

Η διασπορά του πληθυσμού είναι άγνωστη. Για τον έλεγχο της υπόθεσης των μέσων τιμών θα γίνει χρήση της t-στατιστικής με 33 βαθμούς ελευθερίας. Οι βαθμοί ελευθερίας υπολογίζονται βάση του τύπου υπολογισμού του n για άνισες διασπορές. Η στατιστική $t=2,421 \geq t_{33;0,05}$, εμπίπτει στην απορριπτική περιοχή της H_0 .

Με 95% ασφάλεια, η μέση τιμή του Αριθμοδείκτη στις επιχειρήσεις με συστηματικό έλεγχο για την τριετία από το 2011 μέχρι το 2013 ήταν μεγαλύτερη από την αντίστοιχη των επιχειρήσεων της δεύτερης ομάδας.

Σχεδιάγραμμα 7:

Το 2011, ο Δείκτης Κυκλοφοριακής Ταχύτητας Ενεργητικού της πρώτης ομάδας, ξεκίνησε από τις 0,31 μονάδες του δείκτη και με συνολική αύξηση 0,05 μονάδες έφτασε το 2013 στις 0,36. Αντίθετα ο Δείκτης για την δεύτερη ομάδα ξεκίνησε το 2011 από τις 0,20 μονάδες, το 2012 είχε πτώση στις 0,15 μονάδες και το 2013 κατελήξε στις 0,13 μονάδες καταγράφοντας συνολική πτώση 0,07 μονάδες.

Σύγκριση Δείκτη Αποδοτικότητας Ιδίων Κεφαλαίων (ROE):

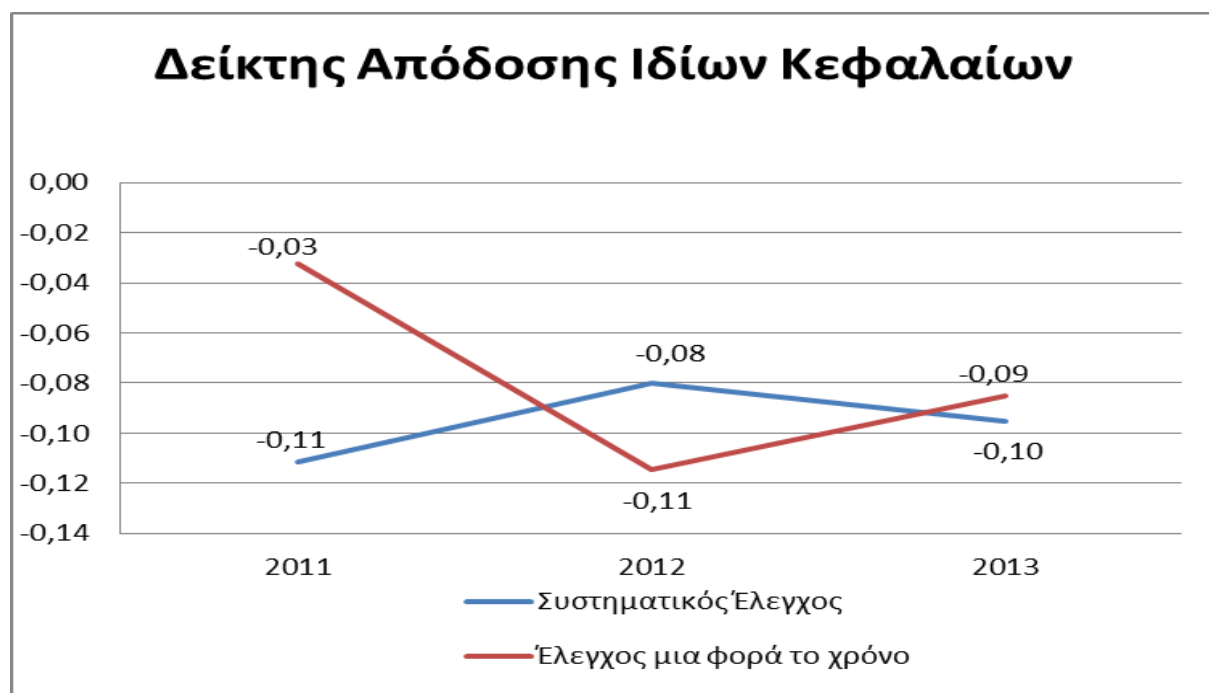
Το δείγμα για τον υπολογισμό των τιμών του Δείκτη ROE για την τριετία 2011 μέχρι 2013, αποτελείται από 23 επιχειρήσεις της πρώτης ομάδας έναντι 40 επιχειρήσεων της δεύτερης ομάδας. Οι υπόλοιπες επιχειρήσεις επέδειξαν ακραίες τιμές στον αριθμοδείκτη και για την

αποφυγή στατιστικών επιδράσεων που οφείλονται σε ακραίες τιμές, δεν λαμβάνουν μέρος στη σύγκριση.

Πίνακας 7:

		2011	2012	2013	Μ.Τ.
Συστηματικός Έλεγχος (n=23)	Μέση Τιμή	-0,11	-0,08	-0,10	-0,10
	Τυπική Απόκλιση	0,27	0,16	0,17	0,15
Έλεγχος μια φορά το χρόνο (n=40)	Μέση Τιμή	-0,03	-0,11	-0,09	-0,08
	Τυπική Απόκλιση	0,18	0,13	0,14	0,11

Σχεδιάγραμμα 8:

Λόγω των Ζημιών στα Αποτελέσματα Χρήσεως πολλών επιχειρήσεων ο Δείκτης Απόδοσης Ιδίων Κεφαλαίων έδειξε και για τις δυο ομάδες των επιχειρήσεων αρνητικές τιμές για την τριετία, ως επακόλουθο την αδυναμία σύγκρισης των Δεικτών.

Αναλυτικά, η πρώτη ομάδα ξεκίνησε το 2011 από τις -0,11 μονάδες του Δείκτη, αυξήθηκε στις -0,08 μονάδες το 2012 για να καταλήξει τελικά το 2013 στις -0,10 μονάδες. Η συνολική άνοδος ανήλθε μόλις στις 0,01 μονάδες του Δείκτη. Η δεύτερη ομάδα επιχειρήσεων, ξεκίνησε

το 2011 από τις -0,03 μονάδες. Το 2012 είχε πτώση στις -0,11 μονάδες, ενώ το 2013 είχε αύξηση 0,02, φτάνοντας στις -0,09 μονάδες. Η συνολική πτώση των τιμών του δείκτη ανήλθε στις 0,06 μονάδες.

Σύγκριση Δείκτη Αποδοτικότητας Ενεργητικού:

Ο αριθμός των επιχειρήσεων που έλαβαν μέρος στον υπολογισμό του Δείκτη Αποδοτικότητας Ενεργητικού για την τριετία 2011 μέχρι 2013, ανήλθε για την πρώτη ομάδα στις 21 ενώ για την δεύτερη στις 46. Οι επιχειρήσεις που αποκλείστηκαν από τον υπολογισμό των δεικτών επέδειξαν ακραίες τιμές.

Πίνακας 8:

		2011	2012	2013	Μ.Τ.
Συστηματικός Έλεγχος(n=21)	Μέση Τιμή	-0,01	-0,04	-0,03	-0,02
	Τυπική Απόκλιση	0,05	0,07	0,05	0,04
Έλεγχος μια φορά το χρόνο(n=46)	Μέση Τιμή	-0,03	-0,08	-0,07	-0,06
	Τυπική Απόκλιση	0,13	0,10	0,10	0,08

Σχεδιάγραμμα 9:

Οι ζημιές πολλών επιχειρήσεων στα Αποτελέσματα Χρήσεως, επηρέασαν τις τιμές του Δείκτη Απόδοσης Ενεργητικού, με αποτέλεσμα οι μέσες τιμές για την τριετία να έχουν αρνητικές τιμές και η σύγκριση των αριθμοδεικτών να θεωρείται δύσκολη.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, οι επιχειρήσεις και των δύο ομάδων είχαν πτώση στην τιμή του Δείκτη από το 2011 στο 2012, καταφέρνοντας όμως να έχουν αύξηση το 2013 χωρίς όμως να καταφέρουν να έχουν θετικά αποτελέσματα για την τριετία. Οι επιχειρήσεις της πρώτης ομάδας κατέδειξαν πτώση 0,02 μονάδες του Δείκτη, ενώ οι επιχειρήσεις της δεύτερης ομάδας, κατέδειξαν μεγαλύτερη πτώση, δηλαδή 0,04 μονάδες.

VI.7. Συνολικά Εμπειρικά Ευρήματα για τους Αριθμοδείκτες

Οι Αριθμοδείκτες στην αρχή της έρευνας χωρίστηκαν σε τρεις κατηγορίες σύμφωνα με τις βασικές λειτουργίες του συστήματος εσωτερικού ελέγχου των επιχειρήσεων.

Συνολική Αύξηση / Μείωση στους Δείκτες P/E και Απόδοσης Ιδίων Κεφαλαίων (ROE):

Πίνακας 9:

	P/E	ROE
Συστηματικός Έλεγχος	+0,07	+0,01
Έλεγχος μια φορά το χρόνο	-0,04	-0,06

Σύμφωνα με τον πιο πάνω Πίνακα οι επιχειρήσεις με συστηματικό έλεγχο κατάφεραν μέσα στην τριετία να έχουν συνολική αύξηση στους Δείκτες τους. Σε αντίθεση οι επιχειρήσεις που επιθεωρούν τα συστήματα εσωτερικού τους ελέγχου μια φορά το χρόνο, είχαν συνολική πτώση και στους δύο δείκτες.

Μέσω του ελέγχου υποθέσεων με 95% ασφάλεια, αποδεκτήκαμε ότι για την τριετία 2011-2013, η μέση τιμή του Δείκτη P/E των επιχειρήσεων με συστηματικό έλεγχο, ήταν μεγαλύτερη από την αντίστοιχη των επιχειρήσεων με έλεγχο μια φορά το χρόνο.

Τα συστήματα εσωτερικού ελέγχου όταν επιθεωρούνται συχνά, γίνονται αποδοτικότερα με αποτέλεσμα οι επιχειρήσεις να γίνονται παραγωγικότερες με τους υφιστάμενους

οικονομικούς και ανθρώπινους πόρους. Με την αύξηση της παραγωγικότητας, αυξάνεται και η αξία της επιχείρησης.

Συνολική Αύξηση/Μείωση στους Δείκτες Απόδοσης Ενεργητικού (ROA), Γενικής Ρευστότητας και Κυκλοφοριακής Ταχύτητας Ενεργητικού:

Πίνακας 10:

	ROA	Γενική Ρευστότητα	Κυκλοφοριακή Ταχύτητα Ενεργητικού
Συστηματικός Έλεγχος	-0,02	-0,65	+0,05
Έλεγχος μια φορά το χρόνο	-0,04	-0,43	-0,07

Στο Δείκτη Απόδοσης του Ενεργητικού είχαν πτώση οι επιχειρήσεις και των δύο ομάδων. ωστόσο οι επιχειρήσεις με συστηματικό έλεγχο είχαν μικρότερη συνολική πτώση. Ο Δείκτης Κυκλοφοριακής Ταχύτητας Ενεργητικού είχε συνολική άνοδο για τις επιχειρήσεις με συστηματικό έλεγχο, ενώ αντίθετως οι επιχειρήσεις της δεύτερης ομάδας είχαν πτώση. Στην περίπτωση του Γενικού Δείκτη Ρευστότητας οι επιχειρήσεις το σύνολο των επιχειρήσεων έδειξε πτωτική τάση, κυρίως λόγω του «κουρέματος» των καταθέσεων. Οι επιχειρήσεις με συστηματικό έλεγχο δείχνουν να έχουν μεγαλύτερη πτώση στη τιμή του δείκτη και γενικά να δείχνουν μικρότερες τιμές από τις επιχειρήσεις της δεύτερης ομάδας. Από τον έλεγχο υποθέσεων όμως αποδεικνύεται το αντίθετο. Το γεγονός αυτό συμβαίνει λόγω της μεγαλύτερης τιμής της τυπικής απόκλισης που δείχνουν οι τιμές της δεύτερης ομάδας επιχειρήσεων.

Η μέση τιμή του Δείκτη Γενικής Ρευστότητας των επιχειρήσεων με συστηματικό έλεγχο, για την τριετία 2011-2013, με 95% ασφάλεια, μπορούμε να ισχυριστούμε ότι ήταν μεγαλύτερη ή ίση σε σχέση με την αντίστοιχη των επιχειρήσεων με έλεγχο μια φορά το χρόνο. Με την ίδια ασφάλεια η μέση τιμή του Δείκτη Κυκλοφοριακής Ταχύτητας ενεργητικού για την τριετία, των επιχειρήσεων με συστηματικό έλεγχο, ήταν μεγαλύτερη από την αντίστοιχη της δεύτερης ομάδας επιχειρήσεων.

Το σύστημα εσωτερικού ελέγχου της επιχείρησης, είναι υπεύθυνο για την ορθή διαχείριση των στοιχείων του ενεργητικού. Τα στοιχεία του ενεργητικού κινούνται με μεγαλύτερη ταχύτητα με αποτέλεσμα η επιχείρηση να είναι αποδοτικότερη. Επίσης, σε συνδυασμό με την ορθή διαχείριση ενεργητικού και υποχρεώσεων το σύστημα εσωτερικού ελέγχου όταν επιθεωρείται συχνά, παρέχει στην επιχείρηση μεγαλύτερη γενική ρευστότητα.

Συνολική Αύξηση/ Μείωση στο Δείκτη Συνολικής Δανειακής Επιβάρυνσης και στο Βαθμό Κάλυψης Χρηματοοικονομικών Δαπανών:

Πίνακας 11:

	Συνολική Δανειακή Επιβάρυνση	Βαθμός Κάλυψης Χρηματοοικονομικών Δαπανών
Συστηματικός Έλεγχος	+1,9%	-1,5
Έλεγχος μια φορά το χρόνο	+5,07%	+0,2

Οι επιχειρήσεις και των δύο ομάδων έδειξαν συνολική αύξηση στο Δείκτη Συνολικής Δανειακής Επιβάρυνσης. Η αύξηση κυρίως οφείλεται κυρίως στη μείωση των στοιχείων του Πάγιου Ενεργητικού των επιχειρήσεων. Ωστόσο, η συνολική αύξηση του δείκτη στις επιχειρήσεις με συστηματικό έλεγχο είναι μικρότερη. Ο βαθμός κάλυψης των χρηματοοικονομικών δαπανών είχε αρνητικές τιμές και για τις δύο ομάδες επιχειρήσεων λόγω των Ζημιών από τις Εργασίες στα Αποτελέσματα Χρήσεως. Σε αυτή την περίπτωση οι επιχειρήσεις με συστηματικό έλεγχο, έδειξαν πτωτική τάση στις τιμές του Δείκτη ενώ οι επιχειρήσεις της δεύτερης ομάδας έδειξαν άνοδο.

Μέσω του έλεγχου υποθέσεων με 95% ασφάλεια, αποδεκτήκαμε ότι για την τριετία 2011 - 2013, η μέση τιμή του Δείκτη Συνολικής Δανειακής Επιβάρυνσης των επιχειρήσεων με συστηματικό έλεγχο, ήταν μικρότερη ή ίση σε σύγκριση με την αντίστοιχη των επιχειρήσεων με έλεγχο μια φορά το χρόνο.

Το σύστημα εσωτερικού ελέγχου, αποβλέπει στην καλύτερη εξυπηρέτηση με τους συναλλασσόμενους. Οι επιχειρήσεις με χαμηλότερο Δείκτη Δανειακής Επιβάρυνσης είναι οι

επιχειρήσεις με τον συστηματικό έλεγχο με αποτέλεσμα να μπορούν να χρηματοδοτηθούν πιο εύκολα από τις υπόλοιπες επιχειρήσεις.

VII. Συμπεράσματα Έρευνας

Η οικονομική ύφεση, είχε ως αποτέλεσμα οι επιχειρήσεις να δείχνουν μεγάλες ζημιές στα Αποτελέσματα Χρήσεως τους, αφήνοντας τους μετόχους δυσαρεστημένους. Εντούτοις, οι επιχειρήσεις με συστηματικό έλεγχο εμφανίζουν σημάδια ανάκαμψης λόγω της συνολικής αύξησης των περισσότερων δεικτών τους, παρά το κούρεμα καταθέσεων που έγινε τον Μάρτιο του 2013. Οι επιχειρήσεις έδειξαν ετοιμότητα και έλαβαν τα απαραίτητα μέτρα, για την αντιμετώπιση των συνεχιζόμενων επιχειρησιακών κινδύνων. Ωστόσο, ο δρόμος των επιχειρήσεων για την υγιή λειτουργία και περαιτέρω ανάπτυξή τους είναι μακρύς.

Ο εκσυγχρονισμός και η τακτική επιθεώρηση των συστημάτων εσωτερικού ελέγχου, έχει στόχο την υγιή λειτουργία των επιχειρήσεων και τη μείωση του χρόνου και του κόστους των εργασιών της επιχείρησης. Οι κυπριακές επιχειρήσεις επιθεωρούν τακτικά τα συστήματα του εσωτερικού τους ελέγχου, εντούτοις ελάχιστες προχωρούν στην σύσταση Τμήματος Εσωτερικού Ελέγχου.

Αντιθέτως, οι επιχειρήσεις που δεν έχουν τακτική επιθεώρηση των συστημάτων του εσωτερικού τους ελέγχου δεν έδειξαν τα ίδια σημάδια ανάκαμψης με τις άλλες επιχειρήσεις. Οι κυριότεροι λόγοι που οι διοικούντες των επιχειρήσεων αυτών αποφεύγουν την τακτική επιθεώρηση των εσωτερικών συστημάτων της επιχείρησής τους είναι διότι πιστεύουν ότι το κόστος του ελέγχου είναι δυσανάλογο σε σχέση με τα οφέλη που λαμβάνουν και διότι δεν είναι υποχρεωμένοι να το πράξουν. Στην Κύπρο γενικά ελλείπει η ελεγκτική κουλτούρα και η λέξη «έλεγχος» ηχεί αρνητικά στα αυτιά των υθινόντων των περισσότερων επιχειρήσεων.

Οι επιχειρήσεις που επιθεωρούν τα συστήματα του εσωτερικού τους ελέγχου, στην σύγκριση των αριθμοδεικτών είχαν συνολικά καλύτερα αποτελέσματα. Οι μετοχές των εν λόγω επιχειρήσεων είναι πιο ελκυστικές, οι ίδιες οι επιχειρήσεις είναι αποδοτικότερες, αξιοποιούν καλύτερα τα στοιχεία του ενεργητικού τους και έχουν μεγαλύτερες πιθανότητες χρηματοδότησης. Επιπρόσθετα, η συνεχής αναβάθμιση της ποιότητας του συστήματος του εσωτερικού ελέγχου μειώνει το κόστος του εξωτερικού ελέγχου της επιχείρησης.

Εν κατακλείδι, ο συστηματικός έλεγχος των επιχειρήσεων, συμβάλλει στον εκσυγχρονισμό των συστημάτων εσωτερικού ελέγχου, μειώνει τον χρόνο και το κόστος των διαδικασιών και βοηθά την επιχείρηση να γίνει πιο παραγωγική και αποδοτική. Επιπρόσθετα, μειώνει τις πιθανότητες να διαπραχθούν απάτες και περιστατικά κατάχρησης εξουσίας εντός της επιχείρησης.

Στο μέλλον, αρκετές επιχειρήσεις θα θελήσουν να αναβαθμίσουν τα συστήματα εσωτερικού τους ελέγχου. Τα αποτελέσματα της υφιστάμενης έρευνας που καλύπτουν την τριετία 2011-2013 θα μπορούσαν να αποτελέσουν μία χρήσιμη πηγή πληροφόρησης για αυτές τις επιχειρήσεις προκειμένου να διαπιστώσουν μέσω της συγκριτικής, εμπειρικής ανάλυσης τα οφέλη της χρήσης συστημάτων εσωτερικού ελέγχου στην λειτουργική και οικονομική τους αποτελεσματικότητα. Σκόπιμο κρίνεται η παρούσα μελέτη να επεκταθεί μελλοντικά σε μεγαλύτερη χρονική διάρκεια και δείγμα επιχειρήσεων, χρησιμοποιώντας παράλληλα και άλλες μεταβλητές για την περαιτέρω διερεύνηση του θέματος και εξαγωγή συμπερασμάτων.

Βιβλιογραφία

Ελληνική Βιβλιογραφία:

1. **Αισιόπουλος Θ.**, (1980), Το σύστημα Εσωτερικού Ελέγχου στο Διαχειριστικό και Λογιστικό Τομέα των Επιχειρήσεων, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα.
2. **Αντώνης Α. Παπάς**, (1999), Εισαγωγή στην Ελεγκτική, Εκδ.Μπένου, Έκδοση 1^η, Αθήνα.
3. **Κάντζος Κ. και Χονδράκη Α.**, (2006), Ελεγκτική – Θεωρία και Πρακτική, Εκδ. Σταμούλης, Έκδοση 2^η, Αθήνα.
4. **Νιάρχος Ν.**, (2004), Χρηματοοικονομική Ανάλυση Λογιστικών Καταστάσεων, Εκδ. Σταμούλη, Αθήνα.
5. **Ξανθάκης Μ. και Αλεξάκης Χ.**, (2006), Χρηματοοικονομική Ανάλυση Επιχειρήσεων, Εκδ. Σταμούλη, Αθήνα.
6. **Παναγιωτίδης Χ.**, (1995), Συστήματα Εσωτερικού Ελέγχου, Εκδ. Ν. Σάκουλα, Αθήνα.
7. **Παπάς Α.**, (1998), Χρηματοοικονομική Λογιστική – Θεωρητικά και Πρακτικά Θέματα, Αθήνα.
8. **Παπαστάθης Π.**, (1995), Εγχειρίδιο Εσωτερικού Ελέγχου, Αθήνα.
9. **Παπαστάθης Π.**, (2003), Ο Σύγχρονος Εσωτερικός Έλεγχος (Internal Audit) στις Επιχειρήσεις – Οργανισμούς και η Πρακτική του (Α και Β τόμος), Αθήνα.
10. **Σταθακόπουλος Β.**, (2005), Μέθοδοι Έρευνας Αγοράς, Εκδ. Σταμούλη, Αθήνα.
11. **Φαρμάκης Ν.**, (2009), Εισαγωγή στη Δειγματοληψία, Εκδ. Χριστοδουλίδη, Θεσσαλονίκη.

Ξένη Βιβλιογραφία:

1. **Chambers A.**, (1983), Internal Auditing, Pitman Publishing, U.K
2. **Cook W. and G. M. Winkle**, (1976), Auditing: Philosophy and Technique, Publisher Houghton Mifflin.
3. **Dussaulx P.**, (1978), Ο Εσωτερικός Έλεγχος των Επιχειρήσεων, Εκδ. Πάμισος, Αθήνα.

4. **Flint D.**, (1988), *Philosophy and Principles of Auditing*, Publisher Macmillan Education, London.
5. **Kropotkin P.**, (1994) *Management and the audit network: Internal auditors, CPAs, and the CEO*, Publisher Chichester, New York.
6. **Lee T.**, (1986), *Company Auditing*, Publisher Van Nostrand Reinhold, London.
7. **Robertson J., and F. Davis**, (1996), *Auditing*, Publisher Richard D. Irwin, New York.
8. **Woolf E.**, (1995), *Auditing Today*, Publisher Prentice Hall, London.

Διαδίκτυο:

1. Ελεγκτικό Γραφείο PWC
www.pwc.com
2. Εφημερίδα «Καθημερινή»
www.kathimerini.gr
3. Ιστοσελίδα Νομοθεσιών Κυπριακής Δημοκρατίας
www.cylaw.org
4. Σύνδεσμος Εσωτερικών Ελεγκτών Κύπρου
www.iiacyprus.org.cy
5. Χρηματιστήριο Αξιών Κύπρου
www.cse.com.cy
6. Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς Κύπρου
www.cysec.gov.cy/el-GR/public-info/decisions/
7. Σύνδεσμος Εγκεκριμένων Λογιστών Κύπρου (Σ.Ε.Λ.Κ.)
www.icpac.org.cy/